

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1897. Andra Kammaren. N:o 32.

Onsdagen den 28 april

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 21 dennes förda protokoll.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Riksantikvarien C. Th. Odhner, som lider af svindelanfall, kan på grund deraf under närmast följande dagar ej delta i Riksdagens arbeten, hvilket intygas. Stockholm den 27 april 1897.

E. G. Johnson,
med. doktor.

§ 3.

Anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 43, angående införande i flottningsstadgan af bestämmelse, att val af styrelse i flottningsförening skall inom viss tid anmälas hos Konungens befälningshafvande;

n:o 44, angående undervisningen i geografi vid de allmänna läroverken; och

n:o 45, angående vissa bestämmelser rörande den dagliga undervisningstiden i folkskolorna.

§ 4.

Upplästes följande, till kammaren inkomna skrifvelse:

Till Riksdagen.

Sedan jag blifvit af Kongl. Maj:t i nåder utnämnd till justitieråd, får jag härmed vördsamt afsäga mig förtroendet att vara Riksdagens justitieombudsman.

Stockholm den 26 april 1897.

Axel Thollander.

Jemte det skrifvelsen lades till handlingarne, beslöt kammaren, det skulle revisionssekreteraren Hugo Erik Mauritz Bohman, som den 24 sistlidne februari blifvit utsedd till justitieombudsmannens efterträdare, jemlikt § 68 riksdagsordningen genast insättas i justitieombudsmansambetet, äfvensom Riksdagens kanslideputerade genom utdrag af protokollet härom underrättas, med anmodan att låta uppsätta och till kammaren ingifva förslag dels till förordnande för Bohman såsom Riksdagens justitieombudsman, dels ock till skrifvelse till Konungen med anmälan om den sålunda inträdda förändringen.

§ 5.

Herr talmannen hemställde, att kammaren ville besluta att i sammanträdet nästkommande fredag den 30 dennes företaga val af tjugufyra valmän, hvilka, jemte ett lika antal från Första Kammaren, hade att välja Riksdagens justitieombudsmans efterträdare äfvensom sex suppleanter för desse valmän.

Denna herr talmannens hemställan bifölls.

§ 6.

*Gemensamma
omröstningar.*

Sedan Riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt de i statsutskottets memorial n:is 53, 54 och 55 samt bevillningsutskottets memorial n:o 16 föreslagna voteringspropositioner rörande åtskilliga frågor, deri kamrarne fattat stridiga beslut, samt denna dag blifvit bestämd för omröstning öfver de olika besluten, så anställes nu dessa voteringar, enligt nedanintagna voteringspropositioner, i följande ordning, nemligen:

I:sta omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial n:o 53, punkt. 1).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att Riksdagen — under förbehåll, att de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 26 februari 1897 för den föreslagna banan från Boden till Ytter Morjärv

angifna vilkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttagas — må, med uttalande, i anledning af herr J. M. Ekströmers motion, att arbetets utförande måtte under behöflig kontroll verkställas med tillämpning af entreprenadsystemet, der så med fördel för staten kan ske, besluta anläggning af en *statsbana, i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag, från Boden till Ytter Morjärv* samt till påbörjande af denna bana för år 1898 å riksstaten utom hufvudtitlarne anvisa 1,300,000 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t dels att förordna om de orter, jernvägen bör genomgå, dels ock att låta af det anvisade beloppet förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor, röstar

Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren — under förbehåll, att de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 26 februari 1897 för den föreslagna banan från Boden till Ytter Morjärv angifna vilkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttagas och med uttalande, i anledning af herr J. M. Ekströmers motion, att arbetets utförande måtte under behöflig kontroll verkställas med tillämpning af entreprenadsystemet, der så med fördel för staten kan ske — beslutat anläggning af en *statsbana från Boden öfver Hasafors till Ytter Morjärv* samt till påbörjande af denna bana för år 1898 å riksstaten utom hufvudtitlarne anvisat 1,300,000 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t dels att närmare förordna om de orter, jernvägen bör genomgå, dels ock att låta af det anvisade beloppet förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknung, och utföll omröstningen med 85 Ja och 136 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 114 Ja och 27 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller	85 Ja och 136 Nej,
sammanräkningen visar	199 Ja och 163 Nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

2:dra omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial n:o 53, punkt. 2).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att Riksdagen —

*Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)*

under förbehåll, att de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 26 februari 1897 för den föreslagna banan från Krylbo till Örebro angifna vilkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttagas — må, med uttalande, i anledning af herr J. M. Ekströmers motion, att arbetets utförande måtte under behöflig kontroll verkställas med tillämpning af entreprenadsystemet, der så med fördel för staten kan ske, besluta anläggning i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag af en statsbana från Krylbo till Örebro samt till påbörjande af denna bana för år 1898 anvisa 3,000,000 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t dels att närmare förordna om de orter, jernvägen bör genomgå, dels ock att låta af det anvisade beloppet förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 750,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, ej bifallit hvad Kongl. Maj:t föreslagit om anläggning af jernväg för statens räkning från Krylbo till Örebro.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och upp-räkning, och utföll omröstningen med 108 Ja och 113 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 104 Ja och 38 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller ..... 108 Ja och 113 Nej,

sammanräkningen visar ..... 212 Ja och 151 Nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

3:e omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial n:o 53, punkt. 3).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att Riksdagen — under förutsättning, att, för anknytning af nedan nämnda svenska statsbana med det norska jernvägsnätet, från norsk sida beslut fattas om anläggande af jernväg från riksgränsen vid Svinesund till lämplig punkt å norska sydbanan, samt under förbehåll, att de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 26 februari 1897 för den föreslagna banan från Göteborg till Svinesund angifna vilkor om kostnadsfri upplåtelse

af mark m. m. iakttagas — må, med uttalande, i anledning af herr J. M. Ekströmers motion, att arbetets utförande måtte under behöflig kontroll verkställas med tillämpning af entreprenadsystemet, der så med fördel för staten kan ske, besluta anläggning af en statsbana från Göteborg öfver Kongelf, Ucklum och Uddevalla till Svinesund samt till påbörjande af denna bana för år 1898 anvisa 2,000,000 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t dels att närmare förordna om de orter, jernvägen bör genomgå, dels ock att låta af det anvisade beloppet förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 750,000 kröror, röstar

*Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)*

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har, på sätt Andra Kammaren beslutat, Kongl. Maj:ts förslag om anläggning af en statsbana från Göteborg till Svinesund icke vunnit Riksdagens bifall.

Sedan voteringsseglarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsseglarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknning, och utföll omröstningen med 94 Ja och 128 Nej.

Den omröstning öfver ifrågavarande voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ... 87 Ja och 53 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller ..... 94 Ja och 128 Nej,

sammanräkningen visar ..... 181 Ja och 181 Nej;

I följd af denna omröstningens utgång måste den förseglade sedeln öppnas, och som berörda sedel innehöll ett nej, var alltså beslut af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

4:de omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial n:o 54).

Den, som vill, att i enlighet med Kongl. Maj:ts framställning, åt t. f. chefen vid värfvade arméns disciplinkompani, majoren m. m. Oscar Wilhelm Gyllenhammar, och redogöraren vid samma kompani, fanjunkaren Johan August Pettersson, å allmänna indragningsstaten beviljas pensioner af 1,380 kronor åt Gyllenhammar och 410 kronor åt Pettersson, att, utan minskning i de till hvar och en af dem nu utgående pensioner från arméns pensionskassa och fyllnadspensioner från statsmedlen, af dem för deras återstående listtid åtnjutas från och med

Gemensamma omröstningar. månaden näst efter den, i hvilken hvarderas anställning vid disciplin-kompaniet upphör, röstar
(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen med afslag å Kongl. Maj:ts framställning, så vidt den aser beviljande af pension å allmänna indragningsstaten å det redogöraren vid värfvade arméns disciplinkompani Johan August Pettersson, på det sätt bifallit Kongl. Maj:ts framställning om pension å t. f. chefen vid nämnda kompani Oscar Wilhelm Gyllenhammar, att Riksdagen medgifvit, att Gyllenhammar må å allmänna indragningsstaten uppbära pension å 560 kronor, att, utan minskning i den till honom nu utgående pension från arméns pensionskassa och fyllnadspension från statsmedlen, af honom för hans återstående listid åtnjutas från och med månaden näst efter den, i hvilken hans anställning vid disciplinkompaniet upphört.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 50 Ja och 163 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med..... 110 Ja och 24 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller ..... 50 Ja och 163 Nej,
sammanräkningen visar ..... 160 Ja och 187 Nej;
och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

5:te omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial n:o 55).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att, i anledning af det af herr O. M. Björnstjerna m. fl. samt H. Amnéus m. fl. framställda förslag, Riksdagen å t. f. d. generallöjtnanten K. A. Rydings efterlemnade enka Jenny Kristina Rosalia Ryding, född Pettersson, utöfver den pension, hon för närvarande uppbär från arméns nya enke- och pupillkassa, beviljar å allmänna indragningsstaten en årlig pension af 380 kronor, att utgå från och med den 1 mars innevarande år och så länge hon förblifver enka, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

*Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)*

Nej;

Vinner Nej, har ifrågavarande af herr O. M. Björnstjerna m. fl. och H. Amnéus m. fl. framställda förslag ej af Riksdagen bifallits.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 129 Ja och 90 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 127 Ja och 7 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller	129 Ja och	90 Nej,
sammanräkningen visar	256 Ja och	97 Nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

6:te omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 16).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att afhandling, på grund hvaraf lagfart å fast egendom sökes för registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet, skall beläggas med stämpel af 1 krona 20 öre för hvarje fulla 100 kronor af egendomens värde, samt att i enlighet härmed 8 § i kongl. förordningen angående stämpelafgiften den 9 augusti 1894 skall erhålla den förändrade lydelse, som i bevillningsutskottets memorial n:o 14 finnes angifven, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren beslutit att afslå utskottets i nämnda memorial gjorda hemställan.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 56 Ja och 159 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, en-

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

ligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kam-
 maren samtidigt anstald, hade utfallit med..... 72 Ja och 60 Nej,
 hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens
 röster eller ..... 56 Ja och 159 Nej,
 sammanräkningen visar ..... 128 Ja och 219 Nej;
 och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt
 i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 7.

Herr statsrådet m. m. *C. R. Wersäll* aflemnade Kongl. Maj:ts
 propositioner till Riksdagen:

med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande
 sjöfarten och gränstrafiken mellan Sverige och Norge; och
 angående vissa ändringar i gällande förordning angående stämpel-
 afgiften.

De kongl. propositionerna begärdes på bordet och bordlades.

§ 8.

*Angående
 försäljning af
 kongl. drama-
 tiska teatern
 m. m.*

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 52,
 i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af kongl.
 dramatiska teatern och inköp för statsverkets räkning af fastigheten
 n:o 41 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm.

Under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver
 finansärenden för den 12 mars innevarande år hade Kongl. Maj:t i en
 samma dag till Riksdagen aflåten proposition (n:o 44) föreslagit Riks-
 dagen att medgifva,

att kongl. dramatiska teaterns byggnad med tomt måtte för ett
 pris af 250,000 kronor försäljas med tillträdesrätt för köparen, då
 dramatiska teaterns verksamhet derstädes komme att upphöra;

att fastigheten n:o 41 i kvarteret Blasieholmen, hvari den s. k.
 svenska teatern förut varit inrymd, måtte jemte alla dertill hörande
 inventarier och dekorationer, som tillhörde fastighetens nuvarande egare,
 för statsverkets räkning genom teaterbyggnadskonsortiets försorg för
 en köpeskillning af 500,000 kronor inköpas samt tillika med de inven-
 tarier, som nu funnes vid dramatiska teatern och vore statens till-
 hörighet, från och med den dag, då den nya operabyggnaden af nämnda
 konsortium till statsverket öfverlemnades mot hyra upplåtas åt den
 eller dem, som åtog sig att på ett konsten värdigt sätt derstädes
 uppehålla den dramatiska teaterns verksamhet;

att köpeskillingen för ifrågavarande fastighet måtte på det sätt
 erläggas, att staten öfvertog betalningsansvaret för i egendomen in-
 tecknad gäld till belopp af 250,000 kronor, att inlösas på sätt nedan
 säges, och att till gäldande af återstoden af köpeskillingen, 250,000
 kronor, användes köpeskillingen för dramatiska teatern;

att omförmälda, i fastigheten n:o 41 i kvarteret Blasieholmen in-
 tecknade belopp, 250,000 kronor, måtte efter skedd uppsägning genom
 teaterbyggnadskonsortiets försorg inlösas, för hvilket ändamål medel

intill nyssnämnda belopp måtte förskjutas från den reservfond, hvilken konsortiet enligt kontrakt den 15 juni 1891 skulle till Kongl. Maj:ts disposition öfverlemna; samt

att nyssnämnda fastighet måtte till motsvarande belopp gravationsfri ingå i sagda reservfond, till dess att det belopp, som ur fonden förskjutits för den intecknade gäldens infriande, hunnit återbetalas genom fastighetens afkastning.

Med anledning häraf hemstälde nu utskottet:

”att Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen medgifver:

a) att, vid bifall till hvad i punkten b) föreslås, kongl. dramatiska teaterns byggnad med tomt må för ett pris af minst 360,000 kronor försäljas med tillträdesrätt för köparen, då dramatiska teaterns verksamhet derstädes kommer att upphöra;

b) att, vid bifall till hvad i punkten a) föreslås, fastigheten n:o 41 i kvarteret Blasieholmen, hvori den s. k. svenska teatern förut varit inrymd, må jemte alla dertill hörande inventarier och dekorationer, som tillhöra fastighetens nuvarande egare, för statsverkets räkning genom teaterbyggnadskonsortiets försorg för en köpeskillning af 500,000 kronor inköpas;

c) att köpeskillingen för ifrågavarande fastighet må på det sätt erläggas, att den i egendomen intecknade gälden till belopp af 250,000 kronor inlöses, på sätt nedan säges, och att till gäldande af återstoden af köpeskillingen användes köpeskillingen för dramatiska teatern;

d) att omförmälda, i fastigheten n:o 41 i kvarteret Blasieholmen intecknade belopp, 250,000 kronor, må efter skedd uppsägning genom teaterbyggnadskonsortiets försorg inlösas, för hvilket ändamål medel må förskjutas från den reservfond, hvilken konsortiet enligt kontrakt den 15 juni 1891 skall till Kongl. Maj:ts disposition öfverlemna: samt

e) att inteckningen i nyssnämnda fastighet till motsvarande belopp och med bästa förmånsrätt må ingå i sagda reservfond, till dess att det belopp, som ur fonden förskjutits för den intecknade gäldens infriande, blifvit återbetaldt.

Häremot hade reservationer anmälts:

af herrar *H. Andersson* i Nöbbelöf, *S. G. von Friesen*, *P. Pehrson* i Törneryd, *O. Erickson* i Bjersby, *P. G. Näslund*, *F. O. Larsson* i Mörtlösa, *P. Ersson* i Vestlandaholm och *D. Persson* i Tällberg, hvilka ansett utskottet bort hemställa, att Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen medgifver, att kongl. dramatiska teaterns byggnad med tomt må för ett pris af 360,000 kronor försäljas med tillträdesrätt för köparen, då dramatiska teaterns verksamhet derstädes kommer att upphöra;

af herrar *K. A. Kihlberg* och *J. A. Sjö*, hvilka yrkat, att utskottet måtte hemställa, att Kongl. Maj:ts förevarande proposition måtte af Riksdagen afslås.

Efter föredragning till en början af *mom. a)* af utskottets hemställau anförde:

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Wersäll: Herr grefve och talman, mine herrar! Kongl. Maj:ts proposition angående den nuvarande dramatiska teaterns försäljning har föranledts hufvudsakligen och i första rummet derutaf, att denna teater är mycket eldfarlig. Den är, efter hvad vi alla känna, så eldfarlig, att om en våldsam och hastig eldsvåda der uppstår, kommer sannolikt en stor olycka att inträffa och en massa menniskor att blifva innebrända.

Anledningen till att Kongl. Maj:t har sammanbundit denna fråga om försäljningen med frågan om inköp af en annan teater, den s. k. svenska teatern, är den, att Kongl. Maj:t ansett det nödvändigt, att den stora personal, som egnat sig åt teaterverksamhet, skall få en annan lokal att spela uti, och det har äfven ansetts, att denna verksamhet skulle kunna bättre bedrivas, om den komme under en kontroll, som, efter hvad jag tänkt mig, man skulle kunna anordna på ett bättre sätt, än hvad nu är fallet.

Kongl. Maj:t har i sin proposition naturligtvis icke utgått från den förutsättningen, att man icke vill fortsätta med en sådan teaterverksamhet, som här är i fråga, utan tvärtom tagit för gifvet, att allmänheten fortfarande önskar att hafva en dramatisk teater. Om man således utgår derifrån, att det icke skall spelas uti den gamla dramatiska teatern, men att en dylik verksamhet ändock skall fortsättas, kan man ju tänka sig åtskilliga alternativ. Ett alternativ, som jag hört framkastas, vore att bygga en ny teater; ett annat vore att upplåta operan för både lyrisk och dramatisk konst, ett tredje att hyra en ny lokal och ett fjerde att sälja den nuvarande dramatiska teatern och inköpa den svenska teatern.

Vid det första alternativet, nemligen att bygga en ny teater, anser jag mig icke behöfva dröja, ty det är ju alldeles gifvet, att Kongl. Maj:t icke anser sig böra taga initiativet i en sådan fråga, liksom jag antager, att kammaren icke heller skulle väl upptaga en dylik framställning. Detta alternativ torde jag därför genast få eliminera bort.

Det andra alternativet vore att använda den nya operan för båda slagen af konstverksamhet. Jag vet ock, att det finnes många, som hålla före, att detta väl låter sig göra, under det att andra anse, att denna fråga icke är tillräckligt utredd. Gent emot dem, som förmena det vara en brist, att någon utredning rörande denna punkt icke förefinnes i den kongl. propositionen, ber jag emellertid att få säga, att detta beror derpå, att jag ansåg det vara alldeles tydligt, att detta förslag icke låte sig genomföra — jag ber om ursäkt, att jag säger det, men det är min bestämda uppfattning, att man på en scen icke kan spela med den dubbla personal, som för de båda teatrarna erfordras, utan att detta leder till förlust. Dessutom behöfver den dramatiska teatern icke de dyra apparater, den dyra belysning etc., som äro nödvändiga för operan. Vidare betala sig de dramatiska föreställningarna alltid sämre än de lyriska. Man kan icke bestämma så höga biljettpris för de förra som för de senare. Det är på grund häraf uppenbart, att det ekonomiskt taget skall bära sig sämre, om man upplåte operan för båda de ifrågavarande konstarterna, än om man uteslutande använde densamma för dess ursprungliga ändamål. Detta syntes mig så tydligt,

att jag ansåg, att derom icke behöfde skrivas vidlyftigt i den kongl. propositionen.

Jag hade dessutom att stödja mig på ett komitébetänkande, visserligen så gammalt som från år 1870, men hvad som då skrefs gäller ännu. Jag skall till och med tillåta mig att citera ett ännu tidigare utlåtande. Det var år 1862 fråga om att inköpa den så kallade Sjernströmska, det vill säga den nuvarande dramatiska teatern, och derom yttrade då kongl. teaterdirektionen, att den så mycket hellre kunde "föreslå det erbjudna tillfällets begagnande, som Kongl. Maj:ts teater, ehuru den i afseende å personalen länge egt tvenne scener, en sång- och en tal-scen" — det fans således både en opera-personal och en dramatisk personal, men blott en enda scen — "hvilkas arbetsferer allt mer och mer blifvit från hvarandra afsöndrade, likväl med hänseende till rummet dittills nödgats inskränka sig till en enda scen, som vore otillräcklig för ofvanberörda begge konstgrenars olika verksamhet". Detta yttrades om gamla operan, som då befans otillräcklig, och jag har tänkt mig, att detsamma skulle kunna sägas äfven nu.

Den komité, jag åberopat, var 1870 års teaterkomité, som hade i uppdrag att utreda de kongl. teaternes såväl ekonomiska som andra förhållanden. Denna komité yttrade, att det "alltid varit erkänt, att kongl. stora teatern, afsedd egentligen för den lyriska scenen och det större skådespelet, icke väl lämpar sig till talscen i allmänhet, särdeles hvad beträffar komedien. Från äldre tider, ända till dess den å södra delen af Carl XIII:s borg belägna dramatiska teatern nedbrann (år 1825), fans för de kongl. spektaklerna en särskild talscen, och efter nyssnämnda olyckshändelse kändes lifligt och uttalades äfven af teaterstyrelsen behöfvet af en sådan. Detta behof måste blifva allt större, ju mera teater-inrättningen tillväxte i omfång och betydenhet och i samma mån allmänhetens anspråk på dess verksamhet stegrades." I denna riktning går detta komitébetänkande, der det slutligen heter: "En för operan och det större skådespelet afsedd scen kan ej vara fullt lämplig till talscen i allmänhet, dagkostnaderna vid den förra måste blifva betydligt högre, än som erfordras vid uppörandet af mindre omfattande pjäser, och den dramatiska konstens utveckling befrämjas väsentligen derigenom, att för dess prestationer finnes en särskild lokal, skild från den lyriska skådebanan." Dessutom anför komitén en mängd siffror, som jag naturligtvis icke bör här återgifva.

Emellertid har jag med anledning af de vid föreliggande betänkande fogade reservationer låtit uppgöra en såvidt möjligt exakt promemoria öfver huru det skulle ställa sig med ekonomien och teatern, dels om de sammanslås och dels om de äro skilda, så att dramatiska teatern spelar på sin lokal i den nuvarande svenska teatern och operan spelar i sin nya lokal. Denna beräkning är uppgjord af den person, som bör bäst vara i tillfälle att erhålla de för utredningens verkställande nödiga siffror, nemligen chefen för operan. Beräkningen är, så vidt jag kunnat finna, samvetsgrant uppgjord, och jag lemnar den här, så att det står hvar och en fritt, som deraf kan vara intresserad, att om densamma taga närmare kännedom.

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

Den siffra, som det är vanskligast att få exakt, ingår naturligtvis icke bland dem, som röra aflöningsförhållandena, bränsle, ljus, betjening, aflöning till personalen och dylikt, utan den vanskligaste siffran är tydligen den, som afser recettinkomsterna. Man kan ju icke precis på förhand uppgifva, till hvilket belopp dessa komma att uppgå. Denna siffra är dock, förefaller det mig, mycket opartiskt beräknad; åtminstone har operachefen icke sökt göra den mer än tillbörligt förmånlig för det förslag, som jag här försvarar. Han har af operan beräknat en medelrecett af 1,700 kronor; den uppgår nu, enligt hvad upplyst blifvit, till något öfver 1,300 kronor. För dramatiska teatern har han upptagit medelrecetten, som nu uppgår till blott 920 kronor, så högt som till 1,200 kronor. Det väntas således en betydlig förhöjning i dessa recetter.

Den verkställda utredningen gifver vid handen, att om operan får spela på sin lokal och dramatiska teatern hålla sig på sin, går det väl i hop med ekonomien; men om båda konstgrenarne skulle förläggas till samma scen, skulle det deremot blifva en brist af 68,000 kronor årligen, som det icke finnes medel att täcka.

Den enda anmärkning, jag kunnat göra mot operachefens utredning, är den, att han beräknat det belopp, som dramatiska teatern vid försäljning skulle betinga, till endast 250,000 kronor, under det att utskottet föreslagit, att försäljningssumman skall utgöra minst 360,000 kronor. Här får man således göra en reduktion, hvilken dock icke torde blifva väsentlig. Så vidt möjligt är, synes dock beräkningen vara samvetsgrant uppgjord, och den slutar, som nämndt, med en förlust af 68,000 kronor för det fall, att de båda scenerna skulle sammanslås.

Enligt min uppfattning skulle det således vara oklokt att endast sälja dramatiska teatern utan att köpa någon ny, i den tanke att begge scenerna skulle kunna förläggas till en och samma lokal.

Vidare har jag hört framkastas förslag om att efter dramatiska teaterns försäljning hyra en lokal för den dramatiska scenen — och sålunda fortfarande hafva operan för sig och dramatiska teatern för sig. Men under sådana förhållanden finnes ju ingen annan lokal att få hyra än just svenska teatern. Ett sådant arrangement förefaller mig emellertid ur affärssynpunkt vara mycket sämre än att inköpa svenska teatern. Skulle det nemligen blifva fråga om att förhyra lokalen, måste man komma i håg, att staten ju ej kan beräkna att få så synnerligen hög ränta på de penningar, den får in för dramatiska teatern — säkerligen icke mera än $3\frac{1}{2}$ procent, ja, låtom oss säga 4 procent, hvilket man väl ändock näppeligen får — och denna ränta uppgår icke på långt när till det belopp, som man skall betala i årlig hyra för svenska teatern, nemligen 35,000 kronor förutom underhållskostnader och onera för teaterbyggnaden. Svenska teaterns egare skall nemligen hafva 35,000 kronor rent, hvilket belopp utgör 7 percents ränta på köpeskillingen, nemligen 500,000 kronor. Ur affärssynpunkt är det därför, förmenar jag, icke klokt att hyra teatern, och man skulle ju dessutom äfven kunna råka i en mycket prekär ställning, då man ju ej med säkerhet kan veta, om man får hyra

denna lokal och, om än det torde vara sannolikt, att man får hyra — dock alls ej vet, om man kan få hyra den till nyssnämnda belopp. Ty man kan ju tänka sig, att svenska teaterns egare kan resonnera som så: då det nu endast kommer att finnas en dramatisk scen, bör den komma att bära sig bra, och därför bör jag passa på att höja hyran högst väsentligt öfver 35,000 kronor. Den, som hyr svenska teatern, bör äfven, tror jag, kunna gå i land med att betala en högre hyra. Euligt de beräkningar, jag fått af chefen för kongl. operan, kommer, i händelse af fullsatt hus, hvarje föreställning vid svenska teatern att gifva 800 kronor mera i inkomst än den nuvarande teatern, äfven med bibehållande af de biljettpris, som nu gälla vid dramatiska teatern, emedan svenska teatern räknar 500 platser mera än dramatiska teatern. Endast söndagsföreställningarna äro således tillräckliga att betäcka hela hyresbeloppet för svenska teatern, hvadan affären bör blifva mycket bättre, än hvad den egentligen ser ut att blifva. Äfven förslaget att hyra lokal för de dramatiska föreställningarna anser jag mig därför kunna eliminera bort lika väl som de båda förslag, jag först vidrörde.

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Det återstår då intet annat förslag än det att sälja den nuvarande teatern och köpa en annan, och den enda lokal, som då står till buds, är just svenska teatern. Jag kan nu icke heller förstå, att det skall kunna innebära någon den allra ringaste fara att köpa denna teater. Först och främst får jag ju medel tillgängliga dertill. Svenska teatern skulle, såsom förut nämnts, betinga ett pris af 500,000 kronor. De erforderliga medlen skulle, enligt utskottets förslag, till en del erhållas genom köpeskillingen för dramatiska teatern. För denna är det i närvarande stund bjudet — jag ber att få nämna, att jag har mottagit detta bud — 360,000 kronor. Dessa 360,000 kronor utgöra en väsentlig del af köpeskillingen. Resten har nu föreslagits att tagas ur den fond, som det nuvarande operakonsortiet är skyldigt att öfverlemna till operan i och med detsamma som operan flyttar öfver till sin nya lokal, hvilken fond skall uppgå till minst 500,000 kronor. Tager man då 140,000 kronor af denna fond och lägger till de 360,000 kronorna, som dramatiska teaterns försäljning inbringar, blir ju hela köpeskillingen för svenska teatern täckt. Och att amortera tillbaka dessa 140,000 kronor till operafonden låter sig göra med den allra största lätthet, hvadan det icke bör medföra det ringaste spår till fara att köpa in denna teater. Teatern är brandförsäkrad för 526,000 kronor och tomten är värderad till 150,000 kronor. Detta är naturligtvis ett ofantligt lågt belopp för denna tomt, som ju är dubbelt så stor som den tomt, staten nu skulle sälja och få 360,000 kronor för. Visserligen är svenska teaterns läge sämre än dramatiska teaterns, men i alla händelser måste man väl anse, att det är ovanligt lågt värderadt att beräkna denna tomt till endast 150,000 kronor, då den ju, som sagdt, är dubbelt så stor som dramatiska teatern.

För den svenska teatern skulle man nu få betala 500,000 kronor, ehuru teatern gifver en god ränta på ett betydligt större belopp. Ur affärssynpunkt bör det därför, så vidt jag kan förstå, icke råda den

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

ringaste betänklighet emot att sälja den nuvarande dramatiska teatern och i stället köpa in svenska teatern.

Om herrarne nu vilja visa det tillmötesgåendet att fatta beslut i enlighet med denna hemställan, skall en massa folk derigenom befrias ur ett mycket stort bryderi, hvori de annars skulle kunna råka. Man har beräknat, att de dramatiska föreställningarna årligen skola gifva i svenska teatern 300,000 kronors bruttointkomst. Kan man nu ej förlägga dessa föreställningar till operan, hvilket jag för min del icke tror gå för sig, hvart i all verlden skola då alla dessa människor taga vägen, som nu egna sig åt denna verksamhet och som skola leva af den förenämnda inkomsten af teatern, om man icke ställer en lämplig lokal till deras förfogande? Tänker man något på deras bekymmer, kan man väl icke stå till svars med att underlåta att beakta deras sak. Jag, som fått denna fråga mig förelagd, har mycket allvarsamt tagit densamma under ompröfning, och jag har icke ansett mig kunna stå till svars med att underlåta att föreslå Kongl. Maj:t denna utväg till frågans lösning.

Min åsigt är för öfrigt den, att, äfven om man ej fäster den vikt, som många människor göra, vid de dramatiska föreställningarna eller vid teatern i allmänhet, det väl ej kan finnas någon rimlig anledning, då icke ett enda öre riskeras af statens medel, utan man endast anhåller att få disponera de medel, som redan finnas tillgängliga för detta ändamål, att icke nu vilja lätta detta bekymmer och bifalla utskottets förslag — jag säger utskottets förslag, ty utskottet har i någon mån ändrat Kongl. Maj:ts förslag — då jag finner hvad utskottet föreslagit vara fullt acceptabelt. Jag anser, att det vore högeligen önskligt, om kammaren ville bifalla detta utskottets förslag.

Skulle kammaren deremot fatta beslut i enlighet med reservanternas hemställan, de reservanternas nemligen, som hemställt, att man endast skulle sälja den dramatiska teatern utan att köpa någon ny i stället — och detta blifva Riksdagens beslut — ja, då står man der vackert med hela denna stora personal.

Jag vet det icke; men det kan också mycket väl hända, att Första Kammarerna ej går in på försäljningen af dramatiska teatern, och som det ej kan blifva gemensam votering derom, så står man der med denna dramatiska teater, som ej bör användas. Ty icke vill väl någon begära, att det skall fortsättas att spelas i denna teater längre, än nödigt är, då den verkliga är synnerligen eldfarlig. Det har lyckligtvis icke hänt någon olycka hittills, men det kan hända, och då brinner ofelbart en massa människor inne, och därför anser jag, att det är bättre, ju förr teaterverksamheten der upphör. Riksdagen har ju också uttalat sig i den riktningen, att den icke vill, att man skall hålla på längre i denna lokal, än hvad som är nödigt. I skrivelse af den 14 maj 1889 säges nemligen: att Riksdagen medgifver Kongl. Maj:t rätt "att högst för tiden intill slutet af det spelår, under hvilket den nya teaterbyggnaden varder färdig, upplåta de kongl. teaternes fasta och lösa egendom till begagnande" etc. Detta gäller således äfven dramatiska teatern; och jag anhåller därför, att kammaren ville behjerta denna sak.

Herr Kihlberg: I motsats till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet kan jag icke se, att det funnits tillräckliga skäl för att, utan hänsyn till Riksdagens uttalande år 1892, nu ånyo framlägga denna fråga till Riksdagens ompröfning. Såsom af ett referat i utskottets betänkande framgår, uttalade sig Riksdagen år 1892, då denna fråga förelåg, "att tidpunkten då icke vore lämplig för förvärfvande af en ny teater för talscenen, enär man först borde afvakta den under uppförande varande nya teaterbyggnadens fullbordan och derefter fatta beslut om huruvida vid sidan af den lyriska konsten den dramatiska skulle kunna der idkas".

Men denna tidpunkt är ännu ej inne.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har såsom sin mening uttalat, att det ej läte sig göra, att de tvenne olikartade konstanstalternas verksamhet, den dramatiska och den lyriska, förenades under samma tak. Denna åsigt får väl icke vara afgörande för frågan, utan Riksdagen vill väl i alla fall taga den under ompröfning.

Hvad är då skälet till, att denna fråga nu förelagts Riksdagen? Statsutskottet säger, att, oaktadt Riksdagens förutnämnda uttalande, det vore lämpligt att i tid, huru än Riksdagens beslut angående de båda scenernas förening under samma tak kunde utfalla, se sig om efter en ny plats för den dramatiska teaterns verksamhet, helst tillfälle nu erbjöde sig att på ett förmånligt sätt kunna förvärva en ny teater för den dramatiska konsten, nemligen den s. k. svenska teatern; och om nu så skulle blifva, att Riksdagen beslöte, att den dramatiska konsten icke skulle få ett eget hem af staten, så skulle det sedermera blifva ganska lätt att utan förlust för staten få sälja den tomt, hvarå den s. k. svenska teatern vore uppförd. Jag tror ej, att detta resonnement är hållbart. Först och främst blifver det för den dramatiska teatern icke någon gynsam affär att få utbyta sin nuvarande lokal mot den svenska teatern, enär man redan har en ganska vidsträckt erfarenhet om den senare lokalens olämplighet i akustiskt hänseende för dramatiska talföreställningar. Derjemte ligger den något afsides och lockar i följd deraf icke så lätt till besök. Erfarenheten har också allt ifrån den tid på 1870-talet, då denna teater började sin verksamhet, visat, att den i ekonomiskt hänseende icke burit sig. Ehuru den började under goda auspicijer — herr Stjernström, teaterns grundläggare, var nemligen en storman på den dramatiska konstens område — blef affären ändock under hans ledning ruinerande; och det har sedan dess allt fortfarande visat sig, att den icke burit sig. Den i ekonomiskt hänseende lyckligaste tiden för svenska teatern har utan tvifvel varit de år, den varit uthyrd till operascenen. Men när nu operan får sin egen lokal, kommer svenska teatern åter i ett bekymmersamt läge. Detta är dock icke något skäl för staten att träda räddande emellan. Ty följden deraf skulle endast blifva, att, på grund af teaterns olämplighet såsom talscen, Riksdagen finge släppa till penningar i och för de akustiska svårigheternas afhjelpande eller också att staten finge sälja tomten. Beträffande de akustiska svårigheterna, så får jag säga,

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

att min tro är, att de icke kunna afhjelpas på det lättvindiga sätt, genom mattors inläggande och dylikt, som i propositionen framhållits, utan därför erfordras nog dyrbara byggnadsanordningar; och det kanske icke lyckas ändå. Om staten åter skulle sälja tomten till byggnadstomt, så komme den, på grund af sitt undanskymda läge, icke att betinga synnerligen stort värde. Dessutom är det väl bekant, att huset från början icke uppbyggts synnerligen solidt och att grunden är af den beskaffenhet, att den icke tål vid tyngre hus. Om ett nytt hus skall uppföras på tomten, då måste det på grundläggning nedläggas stora kostnader. Jag tror därför, att det blefve en dålig affär för staten att förvärfva sig denna fastighet.

Hvad kan det då vara för skäl, som tala för att man vill gå in på den föreslagna affären? Jo, från enskildt håll har jag hört, att orsaken vore att söka deri, att det anbud, som gifvits för inköp af den dramatiska teatern, vore så fördelaktigt, att det icke vore skäl att afslå detsamma. Jag må bekänna, att jag icke eger förmåga att bedöma tomtvärdena i Stockholm, men jag vill likväl säga, att man kan vara tveksam om, huruvida det afgifna anbudet är fullt tillfredsställande. Ty i den kongl. propositionen angående dramatiska teaterns försäljning uppgifves anbudet vara 250,000 kr.; 14 dagar, efter det denna proposition till Riksdagen aflemnats, ingår till statsutskottet från finansministern meddelande derom, att det höjts med 50,000 kr. eller till 300,000 kronor, och en månad senare höjer statsutskottet i sitt förslag priset med ytterligare 60,000 kronor. Jag trodde till en början, att utskottet sjelft på måfå åsatt detta värde, men jag har sedermera på enskild väg fått veta, att äfven dessa senare siffror grunda sig på anbud. När värdet under så kort tid kunnat vexla, på sätt jag nu uppgifvit, då kan man, äfven om man icke är vidare hemmastadd i fråga om bedömande af tomtvärdena här i Stockholm, verkligen vara tveksam, om man ännu kommit till den summa, som representerar den dramatiska teaterns rätta värde. Vi veta alla, att läget är ett af de bästa och centralaste. Stockholms stad växer ut till en storstad och erfarenheten har visat, att tomterna å de centralast belägna platserna icke falla, utan tvärtom stiga i värde. Jag tror därför, att det i ekonomiskt hänseende icke innebär den ringaste fara, om vi ännu några år uppskjuta denna försäljning, så att Riksdagen, då tidpunkten därför blifver lämplig, först får pröfva, huruvida verkligen ett eget hus är erforderligt för den dramatiska talscenen.

Hvad är det för öfrigt för trängande behof, som tala för att denna fråga nu afgöres? Man säger, att om vi icke nu antaga Kongl. Maj:ts förslag, så blifver den dramatiska konsten husvill. Nej, visst icke; den gamla teatern kommer ju att finnas kvar och den har ju hittills lockat kunder ganska bra; och jag tror, att både allmänheten och den association, som hyr teatern, ej äro så synnerligen missbelättna med den. Jag hyser fortfarande samma mening, som jag hade 1892, eller att det ej blefve lyckligt, om den dramatiska teatern förlades i den s. k. svenska teaterns lokal.

Man säger också, att det är farligt att fortfarande ha den dramatiska talscenen inrymd i det nuvarande huset, enär eldfaran der är

synnerligen stor. Ja, men denna fara är väl icke större nu, än den varit under förgångna tider. Man har tvärtom i det hänseendet, och det med rätta, under senare tider blifvit försigtigare; och det är väl icke omöjligt, att ännu flera åtgärder för eldfarans minskande kunna vidtagas, så att teaterverksamheten der ännu kan fortfara några år.

Om det skulle blifva Riksdagens beslut att lemna en särskild bostad åt den dramatiska talscenen, så finnes det ju flera andra sätt, hvarpå den frågan kan lösas, än att inköpa den af så många såsom olämplig ansedda svenska teatern. Man har här i Stockholm från flera håll påpekat andra för denna teater lämpliga platser, t. ex. vid Nybrohamnen m. fl. Säkerligen blef det ej någon svårighet att erhålla både en lämpligare och billigare bostad för den dramatiska konsten än den nu föreslagna.

Jag kan därför icke fiuna, att vare sig Kongl. Maj:ts eller reservanternas förslag nu bör af Riksdagen bifallas; och jag anhåller därför, herr talman, att få yrka rent afslag å Kongl. Maj:ts proposition och sålunda äfven å det nu föredragna momentet.

Herr Sjö: År 1892 adlemnade Kongl. Maj:t till Riksdagen en proposition i det närmaste lika med den nu föreliggande, dock med den skilnad, att försäljningssumman för den dramatiska teatern skulle belöpa sig till 250,000 kronor och inköpspriset för den svenska teatern till 450,000 kronor. Jag ber att få erinra kammaren om, huru den propositionen mottogs och behandlades.

I statsutskottet, der den genomgick sin första skärself, yttrade sig ingen till förmån för densamma, utan utskottet beslöt enhälligt att afstyrka den. När propositionen sedermera från utskottet inkom till kamrarna, var det icke heller någon der, som yttrade sig för densamma, utan utskottets hemställan om afslag bifölls såväl i denna som i Första Kammaren. Det har för den skull förvånat mig, att statsutskottet i år, då de motiv, på hvilka man då afslog propositionen, ännu stå kvar, hemställt om bifall till densamma. Hufvudskalet för afslag var då, att frågan vore för tidigt väckt, när man först ville hafva uttrönt, om icke de båda scenerna, den dramatiska och den lyriska, kunde förenas under samma tak, och sådant icke kunde ske, förrän den nya operabyggnaden blefve färdig. Detta skäl gäller fortfarande.

Nu har herr statsrådet och chefen för finansdepartementet anmärkt, att han eger en samvetsgrant gjord uträkning, som visar, att, om de båda nämnda scenerna komme att inrymmas i samma hus, deraf skulle för teaterverksamheten uppstå en förlust på 68,000 kronor årligen. Huru han fått denna siffra, vet jag icke — han medgaf, att han kunde låta pruta med sig något, men huru mycket, fick man ej reda på — men hvad jag vet, är, att i Danmark äro de båda scenerna inrymda under samma tak och att de hafva varit det under en lång följd af år; och jag undrar, om icke det äfven hos oss skulle låta sig göra. Skulle det efter försök visa sig, att det ej går för sig, då måhända skulle man kunna utöfva ett sådant tryck på Riksdagen, att man tvingade den att slå in på en annan väg, nemligen att uppföra en ny

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

dramatisk teater. Men om den kommer att blifva lika dyrbar som operan, då tror jag, att Riksdagen bör akta sig för att gå för fort med denna fråga.

Jag har därför ställt mig på den sidan, som yrkar afslag å den kongl. propositionen i afvaktan på att vinna den utredning, som jag nämnt. Och jag får i likhet med herr Kihlberg säga, att hvad beträffar det föreslagna inköpet af svenska teatern, så lär det vara en sådan affär, att jag hoppas, att Riksdagen skall akta sig för att gå in på densamma. Svenska teatern lär nemligen vara uppförd på en ganska dålig grund. En del af denna grund är pålad och en annan del icke, och det gör, att huset sjunker olika och att rennor uppkomma på detsamma. Kongl. Maj:t säger sjelf i sin proposition, att teatern i akustiskt hänseende är olämplig. Detta visar väl bättre än något annat, att den är oduglig till det ändamål, hvartill den är afsedd att inköpas.

Nej, låt det konsortium, som hyrt dramatiska teatern, fortfarande behålla den. Det tror jag är lämpligast.

Nu säger man visserligen, att den dåliga akustiken skulle kunna afhjelpas, derigenom att golvet belades med mjuka mattor och genom att den del af tredje raden, som vore förlagd i fonden och utdragen bakom den egentliga omfattningsmuren till salongen, på sådant vis borttoges, att en vägg här uppsattes i plan med omfattningsmuren med mera dylikt. Ja, vill man kosta på teatern, tager jag för gifvet, att man i det hänseendet kan få den något bättre, men det kalaset är jag rädd för kommer att blifva dyrt. Under den tid, staten hyrt denna teater, har den redan i reparationskostnader kostat staten omkring 100,000 kronor. Nu förespeglas det, att om man inköper den för 500,000 kronor, så kunde man hyra ut den för 35,000 kronor om året; och att det sålunda vore en synnerligen god affär. Men, mine herrar, om dessa 35,000 kronor åtgå till förbättringar af och reparationer på huset, hvad har man då i behåll? Jo, noll och ingenting. Jag kan icke vara med om, att staten kommer att behandlas på sådant sätt.

Jag tviflar ingalunda på, att finansministern, då han framlagt detta förslag, handlat i god tro och efter bästa förstånd, men Riksdagen måste pröfva det och skåda det från olika synpunkter. Jag har åtminstone vid denna pröfning kommit till den slutsatsen, att jag icke kan godkänna detsamma, och jag anhåller därför, herr talman, att få yrka afslag icke endast å det nu föredragna momentet, utan jemväl å de öfriga.

Herr *Sandquist* förenade sig med herr *Sjö*.

Herr *Persson* i Stallerhult: Då icke mindre än 10 utskottsledamöter från denna kammare reserverat sig mot det slut, hvartill utskottet kommit, lär väl utgången i denna kammare vara gifven, nemligen att utskottets hemställan blir afslagen. Men då jag är en af de två ledamöter från denna kammare, som varit med om utskottets förslag, skall jag bedja att med några ord få förklara de skäl, som för-

anledt mig — och jag tror äfven vice talmannen — att tillstyrka bifall till det kongl. förslaget. Vi hafva nemligen hufvudsakligen sett denna sak såsom en affär och icke gifvit oss in på spel frågan. Ser man blott på affärsfrågan, ställer den sig så, att man skulle betinga sig icke mindre än 30 kronor per qvadratfot för den tomt, man skulle sälja, under det att man icke skulle betala mera än 20 kronor per qvadratfot för den tomt, man skulle köpa. Nu har man sagt, att denna senare tomt skulle hafva så ringa värde i jemförelse med den tomt, man skulle sälja, att man i alla fall komme göra en stor förlust. Af de samtal, jag haft med åtskilliga personer, som känna till förhållandena, har jag fått den upplysningen, att, äfven om man endast fäster afseende vid tomternas värde, man icke skulle göra någon nämnvärd förlust på bytet. Men om det också skulle vara så, att man gjorde några tusen kronors förlust derpå, så finge man ju igen dem icke blott genom dramatiska teaterns försäljning, utan äfven genom försäljningen af den inköpta svenska teatern, för den händelse de lyriska och dramatiska scenerna blefve sammanslagna, då man genom denna affär finge bort båda teaterlokalerna.

Nu säger man vidare, att man icke bör inlåta sig på den föreslagna affären, emedan sedan 1892 ingenting inträffat, som kan föranleda dertill. Ja, hvad 1892 års beslut beträffar, så var förhållandet det, att det då var fråga om icke mindre än 250,000 kronor, som staten skulle få gifva emellan för utbytet. Nu är det deremot endast fråga om 140,000 kronor, och sålunda har väl åtminstone den ekonomiska sidan af saken förbättrats.

Detta är alldeles samma fall, som då man för hvarje år säljer statsdomäner, och Riksdagen beslutar, att för hvarje öre, som erhålles, andra domäner skola inköpas. Här skulle tillgå på samma sätt, och då tror jag icke, att man bör kunna klandra någon, därför att han vill vara med på en sådan affär, då man ser den ur ekonomisk synpunkt och icke kan finna den vara förenad med förlust.

Men äfven om man ser på frågan om teatrarne framtid eller sjelfva spel frågan, tror jag, att man skall komma till samma resultat, nemligen att saken äfven från den sidan sedd ställer sig ekonomiskt fördelaktig. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har låtit verkställa en utredning rörande huru inkomster och utgifter skulle komma att ställa sig, så väl i fall både de lyriska och de dramatiska föreställningarna skulle ega rum i det nya teaterhuset som i fall blott de lyriska skulle hållas der, men de dramatiska å svenska teatern. Af denna utredning framgår, att, med endast den lyriska scenen i det nya teaterhuset, man skulle få en beräknad inkomst af 575,000 kronor och en utgift till samma belopp. Å den svenska teatern — om den inköptes efter detta förslag för den dramatiska scenens räkning — äro inkomsterna beräknade till 301,500 kronor och utgifterna till samma belopp. Skulle deremot scenerna sammanslås och både lyriska och dramatiska föreställningar gifvas i den nya teatern, beräknas utgifterna komma att öfverstiga inkomsterna med 68,500 kronor. Man ser således, att, om man spelar på de båda teatrarne, inkomsterna räcka till att betäcka utgifterna, men att, om de båda scenerna sammanslås,

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

det blir en brist på öfver 68,000 kronor. Härvid är dessutom att märka, att beräkningen är uppgjord så mycket till förmån för det antagandet, att det skulle spelas blott på en enda scen, att man af dessa siffror omöjligen kan komma till annat resultat, än att det är att föredraga att hafva 2 scener. Sålunda har det beräknats icke mindre än nära 200 kronor mera för hvarje lyrisk föreställning, om sammanslagningen eger rum, än om de lyriska och dramatiska representationerna skulle gifvas på skilda scener; och det är klart, att detta icke skall inverka så litet till förmån för sammanslagningen, då det är fråga om 300 representationer. Men icke endast detta. Man har vidare tagit och lagt räkntan af försäljningssumman för dramatiska teatern till inkomsterna, då det blott spelades på *en* scen, men det hjälper ändå icke. Hvar och en, som vill granska denna beräkning, skall finna, att det förhåller sig så, att den är uppgjord till fördel för det antagandet, att det skulle spelas blott på *en* scen och till nackdel för det andra antagandet, att det skulle spelas på 2 scener; men det oaktadt skulle det blifva brist i det förra fallet. Jag kan därför icke se, att det ligger någon fara uti att antaga det föreliggande förslaget, och jag tror, att framtiden skall visa, att jag haft rätt häruti.

Här har vidare åberopats 1889 års beslut emot det nu framlagda förslaget. Jag kan dock ej finna något sådant i detta beslut. Icke en enda passus i det samma säger, att äfven den dramatiska verksamheten vore afsedd att förläggas till den nya teatern, utan denna fråga lemnas åt framtiden. Under sådana förhållanden tror jag, att man bör betänka sig, innan man säljer den dramatiska teatern, om man ej på samma gång bestämmer sig för att köpa en annan. Ty då skulle det kunna hända, att man icke finge någon plats för den dramatiska scenen, utau kanske blefve tvungen att för densamma uppföra ett sådant etablissement, som uppförts för operan, och lika dyrt. Men detta undgår man genom det nu föreliggande förslaget.

I 1889 års statsutskottsutlåtande i anledning af den kongl. propositionen om den nya teaterbyggnaden heter det, att "den nya teatern vore afsedd att konstrueras med uteslutande hänsyn till den lyriska konststartens fordringar och blefve sålunda mindre lämplig för uppförande af dramatiska stycken. Den dramatiska verksamheten borde därför äfven framgent fortgå å den dramatiska teatern under hufvudsakligen samma form som under nu löpande spelår". Här är ju så godt som tydligt och klart sagdt, att den dramatiska verksamheten icke kan ega rum på den nya teatern. Hvarför skall man då genom att besluta att sälja den dramatiska teatern utan att samtidigt köpa den svenska göra det omöjligt att få en lokal, der sådana stycken kunna spelas, då man kan få det utan någon ekonomisk förlust? Jag för min del kan icke finna annat, än att kammaren bör bifalla utskottets hemställan, och ber, herr grefve och talman, att få göra yrkande derom.

Herr Grefve Hamilton: Jag har tagit mig friheten begära ordet, icke därför att jag anser mig vara någon auktoritet i teaterfrågor eller hafva någon särskild insigt uti finansfrågor, utan endast därför att

jag icke kunnat komma till det resultat, som omfattats af flertalet af denna kammares statsutskottsledamöter. Riksdagens ståndpunkt i teaterfrågan är ju angifven i tvenne riksdagsskrifvelser af åren 1889 och 1892, och man har här citerat dessa skrifvelser och velat i dem finna ett stöd emot den kongl. propositionen. Mig synes, att man icke dervid fullt korrekt återgifvit dessa skrifvelsers innehåll. Så vidt jag kunnat fatta, var hufvudsumman af dem, att Riksdagen ville å ena sidan mycket skarpt betona, att Riksdagen icke ville undandraga sig att genom anslag främja teaterverksamheten; men å andra sidan ville Riksdagen också lika bestämdt göra det förbehållet, att det icke kunde komma i fråga, att teaterverksamheten bedrefves på sådant sätt, att deninge sken af att utöfvas för statsverkets räkning. Derefter förklarade Riksdagen, att tills det nya operahuset blefve öfverlemnadt till staten, skulle den dramatiska verksamheten få utöfvas i det gamla huset, men icke längre; och detta just med hänsyn till den dramatiska teaterns eldfarliga beskaffenhet.

Slutligen framgår icke af 1889 och 1892 års riksdagsskrifvelser, att Riksdagen intagit någon definitiv ståndpunkt i frågan, om man skulle hafva en enda scen eller två skilda scener. Visserligen kan man på grund af 1892 års skrifvelse säga, att det såg ut, som om sympatierna vore för sammanslagningen. Men det finnes dock der några uttryck, som tyda på, att man ansåg, att denna fråga borde anstå, till dess den hunne undersökas efter den nya operans fullbordande.

Det är ju också en fråga, som bör afgöras uteslutande ur tekniska synpunkter, och bra enfaldigt vore att i den intaga en förutfattad ståndpunkt. Man bör låta frågans afgörande bero på utredning. Efter hvad jag hittills hört, lutar jag för min del visserligen åt den uppfattningen, att det icke vore lämpligt ur vare sig dramatisk eller ekonomisk synpunkt att sammanslå de båda scenerna. Men det må vara, att det låter sig göra. Det går ju i Danmark, säger man. Der är dock, som bekant, operan en bisak och talscenen hufvudsak. Men det må gerna för mig vara så, att de båda scenerna kunna förenas.

Om man nu med hänsyn till frågans förhistoria tager de föreliggande förslagen i betraktande, så skulle, om man endast hade att välja mellan de två reservationer, som afgifvits, mellan den af herrar Kihlberg och Sjö afgifna å ena sidan och den af herrar Hans Andersson m. fl. afgifna å den andra sidan, afgörandet för mig åtminstone icke vara svårt. Jag skulle då för min del icke tveka att rösta för den af herrar Kihlberg och Sjö afgifna reservationen, ty jag tycker, att detta är en reel ståndpunkt, en ståndpunkt, som väl kan försvaras. Den andra reservationen, som går ut på att försälja den dramatiska teatern utan att bestämma, hvart penningarne skola taga vägen, utan låta dessa ingå till den allmänna fonden för kronans försålda fastigheter, synes mig stå i strid med Riksdagens föregående ståndpunkt, som den uttalat i en skrifvelse till Kongl. Majt i denna fråga, ty derigenom skulle man på förhand hafva intagit en bestämd ståndpunkt i sammanslägningsfrågan. Jag kan icke tolka denna reservation på annat sätt, än att man dermed skulle hafva intagit den ståndpunkten, att man bestämdt vill hafva endast en scen, och detta kan jag icke

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

alls anse lämpligt, innan frågan å nyo blifvit allsidigt undersökt. Hvad deremot beträffar herr Kihlbergs reservation, så är den ett strängt konsekvent vidhållande af Riksdagens föregående ståndpunkt. Den ledande tanken deri är: ännu har icke tidpunkten kommit, då operan skall inflytta i sitt nya hus, och vi få vänta med frågens afgörande, till dess detta sker. Jag skulle också utan tvekan rösta för denna reservation, om jag verkligen hade någon garanti för, att, när denna inflyttning i det nya operahuset egt rum, man, i fall det visade sig behöfligt, fortfarande kunde få afyttra dramatiska teatern på lika fördelaktiga vilkor och å andra sidan till samma billiga pris förvärfva den svenska teatern. Men jag tror icke, att man med fog kan säga, att detta är så säkert. Ty de personer, som ega den svenska teatern, inköpte den huivudsakligen just på grund af det arrangement, som skedde, när teaterkonsortiet bildades. När de, sedan operahuset blifvit färdigt, icke längre hafva sina gamla hyresgäster, måste de under loppet af det kommande året se sig om efter andra hyresgäster. De måste då skaffa sig någon annan person, som hyr detta hus för något dramatiskt ändamål. Jag tror, att det icke skall möta några svårigheter att finna en sådan. Det har visserligen sagts, att denna teater varit synnerligen ödesdiger, att den i akustiskt hänseende är dålig, så att man icke kan spela der, och att det gått illa för dem, som förut använt den. Ja, jag har läst syneinstrumentet, och jag tror, att om man vill ändra påståendet derhän, att man säger, att akustiken *icke är synnerligen bra*, så kan påståendet hafva fog för sig, men då operaverksamheten, utan att klagomål försports, nu har idkats der en god tid, så visar ju det, att teatern i akustiskt hänseende ändå icke är så dålig, fastän man nu plötsligt funnit lämpligt att orda så mycket om dess dåliga akustik. Och hvad beträffar yttrandet, att den varit ödesdiger för dem, som använt densamma, så vill jag icke säga någonting med bestämdhet, men jag vill erinra mig, att så alls icke varit förhållandet, utan att Stjernström använde den ganska länge med stor ekonomisk vinst. Det var först efter hans död, då verksamheten fortsattes af hans enka, som förhållandena försämrades. Men i teaterlifvet förekomma så många underliga komplikationer, som kunna återverka på det ekonomiska resultatet, att jag icke tror, att man här af kan draga några slutsatser med afseende på teaterns oanvändbarhet såsom talscen.

Det har vidare sagts, att denna teater ligger afsides. Men den ligger ju blott ett par stenkast från den nuvarande dramatiska teatern. Det är visserligen sant, att det går spårvagn ända till porten af den sistnämnda, men det är ju ej heller många steg från spårvagnen till den svenska teatern, och jag undrar, om den teaterbesökande allmänheten synnerligen mycket fäster sig vid denna omständighet. Jag ber för öfrigt att få påpeka, att vi strax i närheten af svenska teatern hafva musikaliska akademien, hvilken anses som en mycket god samlingslokal, oaktadt ej heller der det går någon spårvagn ända till porten.

För mig är frågan egentligen den, om det är en dålig affär att köpa huset eller icke. Är det icke en dålig affär, tycker jag, att man gerna kan bifalla Kongl. Maj:ts förslag. Derigenom har man icke

på något sätt fastläst sig. Man har då lika fullständig handlingsfrihet som förut. Skulle jag våga falla ett omdöme om affären, så skulle jag vilja säga, att den begärda köpesumman, 500,000 kronor, möjligen kan synas hög, endast om man fäster sig uteslutande vid huset sjelft. Det är nemligen icke särdeles väl byggt, och det kan väl knappast användas annat än till teater. Skulle det försäljas af staten, så skulle det ju emellertid säljas under vilkor, att, det icke finge användas till teater. Men å andra sidan tror jag, att om man tar hänsyn till tomtens och dess läge — tomtens omfattar nemligen 2,000 qvadratmeter och är centralt belägen — priset är lågt tilltaget. Således tror jag, att man väl kan säga, att det icke är någon risk att betala nämnda summa för svenska teatern. Jag vill äfven erinra derom, att enligt den utredning, som blifvit verkställd, skulle teaterverksamheten, i fall den fortsattes der, afkasta så mycket, att man under ganska få år skulle kunna hinna amortera så mycket af köpesumman för svenska teatern, att, om huset sedan skulle behöfva säljas billigare, detta icke innebure någon egentlig förlust. Jag ber därför för min del få yrka bifall till statsutskottets förslag.

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Herr A. Hedin: Herr talman! Jag skall anhålla, att kammaren behagade afslå såväl Kongl. Maj:ts förslag som statsutskottets förslag och de åtta reservanternas förslag och deremot i enlighet med den af herrar Kihlberg och Sjö afgifna reservationen låta frågan för denna gång helt och hållet förfalla; detta därför, att, såvidt jag kan förstå, det är alldeles för tidigt att fatta något positivt beslut i fråga om teaterverksamhetens blifvande anordning. Det är för tidigt icke blott därför, att den ifrågasatta summan, 360,000 kronor, för den nuvarande dramatiska teatern uppenbarligen är alldeles för liten och kan komma att höjas, om man väntar och ser sig bättre för, i synnerhet ser sig bättre för, än hvad regeringen har gjort. Det är för tidigt icke blott därför, ty en förlust på 100,000 kronor lärer väl, som sakerna nu stå i landet, denna kammare icke fästa synnerlig vikt vid, men dertill kommer, att genom hvilket positivt beslut som helst, som här fattas, kammaren på ett sätt, hvars konsekvenser icke nu kunna öfverskådas, bundit sina händer till det ögonblick, då den stora frågan skall afgöras, huru teaterverksamheten skall ordnas, om man i enlighet med de flesta och, såvidt jag kan bedöma, mest opartiske sakkunniges önskan skall vidtaga den åtgärden att förlägga båda scenerna till den nya operan eller icke. Genom hvilket annat beslut som helst än det af herr Kihlberg yrkade komme kammaren i större eller mindre mån att binda händerna på sig. Men härtill kommer ytterligare något annat. Jag hyser icke den minsta farhåga för, att denna kammare skulle komma att bifalla vare sig Kongl. Maj:ts eller statsutskottets förslag, nej, icke den ringaste farhåga alls, men för den händelse, att kammaren skulle befinnas benägen att antaga de åtta reservanternas förslag, så gör jag mig den frågan: hvad sedan? Om denna kammare antager de åtta reservanternas förslag och Första Kammaren skulle komma att bifalla Kongl. Maj:ts förslag på det sätt, som det blifvit af statsutskottets majoritet modifieradt, hvilken situation uppstår då?

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

Efter min tanke är det visserligen alldeles klart, att i och med ett bifall i denna kammare till de åtta reservanternas och ett bifall i Första Kammaren till statsutskottets förslag är icke genom Första och Andra Kammarens samstämmande beslut något beslut fattadt om att försälja dramatiska teatern. Detta är visserligen min mening, men hur det kan komma att gå med denna sak, derom vågar jag icke yttra mig, ty jag har sett så mycket konstigheter, och det inom den allra senaste tiden, i hvad som kan åstadkommas i gemensam voteringsväg, så att jag alldeles icke skulle vilja riskera en femöring på vad derom, att det icke komme att heta så: ja, nu hafva båda kamrarne afgjort en hufvudpunkt i denna fråga — jag påpekar, att jag anser resonnementet absolut falskt — de hafva afgjort frågan om dramatiska teaterns försäljning; skulle vi då låta hela arrangementet falla genom att förvägra inköpet af svenska teatern? Derom skulle då proposition framläggas till gemensam votering, och på denna proposition skulle man då i den gemensamma voteringen drifva igenom anslaget till inköp af svenska teatern, och då äro Riksdagens händer alldeles fullständigt bundna. Hvad nu det angår, att man anser sannolikt, att en gemensam votering skulle komma att leda till det resultat, att svenska teatern icke blefve inköpt, så är det många andra fall, då man anser temligen gifvet, att en gemensam votering skulle utfalla på det eller det sättet, men huru har det gått? Och här i denna fråga är det att taga i betraktande, att bakom detta inköp af svenska teatern stå intressen, som jag för min del icke kan betrakta som synnerligen respektabla, men som utan tvifvel på andra håll så anses, på håll, som ligga högt upp i de politiska rymderna, och hvarifrån stöd har kommit och ytterligare torde komma för planen att få svenska teatern inköpt.

Det är med hänsyn till min ovisshet om, hvart Riksdagen kan komma att ledas eller förledas, i fall situationen blir följande: Andra Kammaren har bifallit de åtta reservanternas förslag, Första Kammaren har bifallit Kongl. Maj:ts proposition på det sätt, som den blifvit af statsutskottet modifierad. Det är i synnerhet med hänsyn härtill, som jag önskar, att hela frågan nu måtte förialla. Men jag upprepar, hvad jag började med, att jag i alla händelser, oberoende af dessa farhågor, anser det vara för tidigt att fatta beslut i frågan, och jag anhåller därför, herr tulan, att kammaren måtte besluta i enlighet med herrar Kihlbergs och Sjös reservation.

Herr Andersson i Nöbbelöf: Då jag varit med om en af de vid utskottets betänkande fogade reservationerna, så skall jag be att få yttra några ord med anledning af vår deri gjorda hemställan.

Frågan har, sedan den började behandlas i Riksdagen, undergått en ganska väsentlig förändring. Då Kongl. Maj:ts proposition inlemnades till Riksdagen, stod hela vår operapersonal, derest icke nytt kontrakt kunde upprättas med nuvarande nya teaterns egare, utan lokal från den 16 juni innevarande år. Vid sådant förhållande kan det icke nekas, att man fick lof att betänka sig mer än en gång, innan man stälde dem i ett sådant predikament, och jag var därför

på afdelningen med om bifall till Kongl. Maj:ts proposition, emedan jag tyckte, att en sådan anordning var allt för hård.

Sedån den tiden har den frågan reglerats och nytt kontrakt upprättats, så vi ha följaktligen ingenting att riskera i det fallet, utan nu ha vi endast att ta hänsyn till frågan i dess nuvarande läge.

Hvad först beträffar frågan om försäljning af dramatiska teatern, så har priset något vexlat under tiden, sedan vi började behandlingen af frågan. På afdelningen kommo vi emellertid genom samtal med åtskilliga personer, som voro inne i sådana ärenden, som röra tomtpris och dylikt, till det resultat, att ett pris af ungefär 30 kronor per qvadratfot skulle vara rätt bra betaldt för en tomt sådan som denna. Det beräknades, att priset skulle bli 360,000 kronor i rundt tal eller något deröfver. Man kan icke neka till, att med det visserligen utmärkta läge, men med den form, som dramatiska teaterns tomt har, är 30 kronor per qvadratfot ganska bra betaldt.

Vi må komma i håg, att tomtens fasad åt Kungsträdgården endast håller 78 fot i längd, är något öfver 200 fot i djup, under det att den på andra hållet allenast är 30 fot bred, och det är således en mycket ofördelaktig form. Hvad som betingar tomtvärdet, är i vanliga fall det mer eller mindre goda läge, som en tomt har i förhållande till butiker och dylikt. Den tomt, som här är fråga om, kan mycket litet användas till butiklägenheter och dylika ändamål. Således tror jag, att ett pris af 30 kronor per qvadratfot är mycket bra. Vi ansågo oss sålunda kunna tillstyrka försäljning af nuvarande dramatiska teatern för det angifna priset 360,000 kronor, som vi ansågo lämpligt. Men hvad deremot vidkommer frågan om inköp af nya teatern, så var denna egnad att inge betänkligheter. Jag erinrar mig nemligen, att då vi behandlade den frågan på afdelningen, meddelades det, att Kongl. Maj:t ämnade tillsätta en komité, som skulle ha till uppdrag att utreda förhållandena angående teatern och operan, hufvudsakligen dock angående operan, och möjligheten att på samma scen öfva både dramatisk och lyrisk konst. Jag kan icke neka till, att jag under sådana förhållanden icke kan förstå, huruledes man skulle kunna vara benägen att ge sig in på en sådan affär som att köpa den nuvarande nya teatern, när man på samma gång skall utreda frågan, huruvida man kan använda den under byggnad varande teatern till båda ändamålen.

I likhet med den föregående talaren anser jag frågan om inköp af hus för en dramatisk scen vara för tidigt väckt, ty om komitén skulle komma och säga, att det lämpar sig mycket bra att förena båda scenerna i ett hus, är det nästan en komedi att hafva köpt ett hus, som man icke kommer att använda. Jag är naturligtvis icke öfvertygad om att komitén skall komma att afge ett sådant utlåtande, men då man nu en gång ifrågasatt, att en komité skall utreda frågan, bör man lemna komitén fria händer att komma med det utlåtande, den anser lämpligt, och icke, genom att först köpa hus, nästan peka för komitén, att den skall skriva sitt betänkande på det eller det sättet. Detta tycker jag icke är lämpligt.

Man har visat på Nationalteatern i Köpenhamn såsom bevis på,

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

att det lämpar sig att använda samma teater både till dramatisk och lyrisk scen. Huruvida detta arrangement är lämpligt eller ej, känner jag icke. Den utredning, som vi fått om kostnaderna, hafva vi icke kunnat taga i öfvervägande förut, ty statsutskottet fick aldrig något meddelande derom, hvilket det borde hafva fått.

Under sådana förhållanden, när man har den öfvertygelsen, att det är ett bra pris budet, så är det tydligt, att man kunde vara med om försäljningen. Men hvad köpet beträffar, så tror jag icke det är så farligt, äfven om det blir afslaget; den dramatiska scenen behöver i alla fall icke bli alldeles utestängd. Ty det hus, som nu användes till operan, kan, i fall det skulle vara lämpligt, förhyras äfven för den dramatiska scenen sedermera, och då skulle den personal, som spelar på dramatiska teatern, kunna komma att användas der. Under sådana förhållanden skulle kanhända allmänheten komma att bli underkunnig om, huruvida huset lämpar sig att inrymma en talscen. Husets lämplighet härtill är icke allenast omtvistad, utan rent af fullkomligt underkänd. Om jag icke missminner mig, från den tid, der gafs dramatiska stycken, fick man då alltid höra, att huset var olämpligt för en dramatisk scen. Kanhända har detta på senare tider förändrats, och kanhända att en ytterligare förändring af huset skulle kunna göra detta bättre för ändamålet. Derom vill jag icke yttra mig, ty jag förstår det icke, och knappt någon annan heller, huruvida teaterscenen i fråga lämpar sig för ett sådant ändamål.

Jag skall för min del visst icke sörja, om kammaren för närvarande vill rent afslå frågan, men jag tror icke, det är farligt att bifalla den reservation, som bifogats betänkandet.

Jag skall således be att få yrka bifall till den af mig med flere vid betänkandet fogade reservationen, dock med den förändring, att närmast framför 360,000 inskjutes ordet "minst".

Häruti instämde herr *Näslund*.

Herr Fjällbäck: Jag begärde ordet med anledning af de åsigter, som här uttalats angående tomtvärden.

Hvad nu dramatiska teaterns tomt beträffar, så får jag verkligen säga, att det förvånar mig, att ett så högt anbud därför kunnat afgifvas som 360,000 kronor. Den siste talaren påpekade, att tomtens figur är i högsta grad ofördelaktig. Den är nämligen öfver 200 fot djup — längden inåt kvarteret — men har endast 78 fots fasad, hvilken fasad ganska hastigt minskas till sin bredd, så att vid ett eventuellt bebyggande kan man icke påräkna att få mer än 4 ordentliga rum i bredd åt Kungsträdgården. Om man fäster afseende å sjelfva lägets lämplighet ifrån butikssynpunkt, så är det icke så fördelaktigt, som en del af herrarne tycks tro. Förhållandet är, att trafiken går öfver Gustaf Adolfs torg på sned öfver Kungsträdgården till Hamngatan och öfver Norrmalmstorg till Östermalm. Här se vi således, att ett läge, som kan synas ganska fördelaktigt, i sjelfva verket ifrån butikssynpunkt kan vara ganska ofördelaktigt. Jag skall i det afseendet be att få påminna om en sådan plats som Norrmalmstorg: i hörnet,

der Hamngatan med dess starka trafik går fram, der är en butik 5 å 6 gånger så mycket värd per qvadratfot som på högra sidan af torget, der restaurationen ligger, och så äfven å motsatta sidan af torget; i venstra hörnet af Smålandsgatan, som ligger ifrån trafiken, är en butik ofantligt mycket mindre värd mot hvad förhållandet är i högra hörnet. Så snart trafiken släpper husväggen, så förändras värdet på butikerna högst väsentligt, och det är butikerna, som sätta upp värdet på tomterna; å för bostadslägenhet afsedd tomt kan i allmänhet icke beräknas högre pris än 10 kronor per qvadratfot, det har erfarenheten visat.

Här har sagts, att vi icke riskera något genom att afslå försäljningen af teatern, enär man anser, att vi vid ett annat tillfälle kunna få samma pris. Jag är dock icke så säker derpå. I det fallet ber jag att få påminna herrarne om, huru det gick med veterinärinstitutets tomter. Så vidt jag icke är illa underrättad, så var det år 1885 eller 1886, som för dessa tomter bjöds 1 million kronor. När de nu för ett par år sedan såldes, betingade de ett pris af omkring 900,000 kronor — således under dessa 10 år en minskning af 10,000 kronor per år. Om man nu sammanlägger ränteförlusten, 30,000 kronor per år under dessa 10 år = 300,000 + de 100,000 kronor, man fick mindre, uppgår således den verkliga förlusten till 400,000 kronor.

Jag tycker visserligen, att alla skäl tala för, att tomterna skola stiga i pris i dessa tider, när man har en sådan vurm för att köpa tomter till höga pris. Men det är å andra sidan icke sagdt, att den skall vara så länge, och därför vill jag för min del vara med om att sälja tomten, då ett så högt pris som nu erbjudits.

Med afseende på nya teaterns tomt, skall man komma i håg, att den är dubbelt så stor som dramatiska teaterns, och räkna huru man vill, så är väl den tomten, som är en hörntomt, väl värd minst hälften i jmförelse med dramatiska teaterns tomt per qvadratfot räknadt.

Det torde vara en tidsfråga, när en bro bygges från Logårds-trappan till Blasieholmen, hvilken kommer att draga trafiken öfver till Blasieholmen, men för öfrigt är afståndet derifrån till spårvagnen ganska obetydligt, det är endast omkring 200 meter, d. v. s. ungefär 2 minuters väg, och det fruktar man icke så mycket för i Stockholm, i synnerhet när fråga är om att besöka en teater.

Om man således värderar den tomten till 360,000 kronor och inventarierna, som brandförsäkrats för nära 90,000 kronor, om man värderar dem till 40,000 kronor, så har man redan för inventarier och tomt ett värde af 400,000 kronor, och då må huset vara värdt ganska litet, alltid är det värdt 100,000 kronor. Som bevis på, att tomten der kan vara värd minst 15 kronor per qvadratfot, vill jag nämna, att förlidet år såldes en tomt midt emot nya teatern för ett pris af 12 kronor per qvadratfot, och sedan dess har denna tomt sålts till betydligt högre pris. Jag tror icke, att sjelfva affären att inköpa nya teatern är så ofördelaktig — jag skall nu icke yttra mig om, huruvida det är lämpligt, att Riksdagen på detta sätt binder sig, jag har endast velat påpeka för herrarne, att sjelfva tomtaffären icke synes mig så ofördelaktig, som åtskilliga tro.

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

Jag vill anföra ytterligare ett exempel. Det finnes en tomt-komplex vid Stureplan, som för närvarande bebygges af firman K. M. Lundberg & C:o. Den tomten har ungefär samma storlek som dramatiska teaterns tomt, med den skilnad dock, att den har 400 fots fasad. Den såldes af Stockholms stad till nämnda firma för ungefär samma pris per kvadratfot, som bjudits för dramatiska teaterns tomt, eller för omkring 390,000 kronor. Det är dock att märka, att det är en betydlig skilnad på en 78 fots och en 400 fots fasad, och det är fasaden, som har värde vid sådana tomter. Läget vid Stureplan är i alla händelser ur handels- och butikssynpunkt långt bättre än vid Kungsträdgården. Det finnes mera butiker der vid den sträckan än vid dramatiska teatern.

Jag för min del får säga, att jag tycker köpeanbudet är mycket lockande och vill derfor vara med om förslaget särskildt i den delen. Jag har intet yrkande att göra.

Herr Göransson: År 1892, då denna fråga förevar i riksdagen, anfördes såsom skäl för "afslag, bland annat, att tidpunkten då icke vore lämplig för förvärfvandet af en ny teater för talscenen, enär man först borde afvakta den under uppförande varande nya teaterbyggnadens fullbordan och derefter fatta beslut om, huruvida vid sidan af den lyriska konsten den dramatiska skulle kunna der idkas".

Detta skäl anser jag för min del fortfarande qvarstå. Hvarken Kongl. Maj:t i sin proposition eller utskottet har vågat påstå, att det icke skulle kunna idkas både lyrisk och dramatisk konst i den nya teaterbyggnaden. Utskottet säger visserligen: "Vidkommande slutligen frågan, huruvida i den nya teaterbyggnaden bör idkas både lyrisk och dramatisk konst, anser utskottet ej erforderligt, att denna fråga upptages i sammanhang med det nu föreliggande ärendet, enär utskottet föreställer sig, att denna fråga lämpligen bör tagas i ompröfning först vid ordnandet af verksamheten inom den nya teaterbyggnaden."

Men så säger utskottet vidare, att för det fall det skulle visa sig utförbart att sammanföra de båda scenerna under samma tak, att den för den dramatiska konstens utöfvande anskaffade fastigheten må vara sådan, att den kan utan förlust för statsverket afyttras; och det nu ifrågasatta inköpet af svenska teatern synes utskottet tillrådligt för både det ena och det andra af dessa fall.

Jag kan för min del icke anse det vara lämpligt, att staten skall befatta sig med eller inlåta sig på spekulationer i vare sig hus eller tomter, på att köpa ett hus eller en tomt och sedan komma att stå inför den eventualiteten att åter nödgas sälja den. Jag anser det vara riskabelt för staten att inlåta sig på dylika affärer, då det icke är nödigt, alldenstund den här frågan enligt mitt förmenande är för tidigt väckt. Ty det kan vara tid att tänka på den här saken, då det visar sig, att det icke går an att förena de båda scenerna i ett hus.

Man har nu såsom ett skäl för bifall anført — hvad som ock anfördes år 1892 — att den nuvarande dramatiska teatern skulle vara olämplig och i högsta grad eldfarlig. Men ehuru det skälet redan då anfördes, har man kunnat använda teatern alla år sedan dess.

Jag vågar emellertid påstå, att svenska teatern, som nu är fråga

om att inköpa, icke heller är så alldeles absolut fullkomlig i vare sig det ena eller andra afseendet. De sakkunnige, som yttrade sig öfver denna byggnad år 1892, hafva anført följande:

Den anmärkning, man ofta hört framställas mot salongens mindre goda egenskaper i akustiskt hänseende, syntes deremot icke helt och hållet sakna befogethet. Dessutom framställdes då ock åtskilliga anmärkningar derom, att ej heller denna teater vore fullt skyddad för eldfara. Härtill kommer, att denna byggnad är dåligt uppförd, och det har då redan visat sig, att grunden är dålig, ty der finnas remnor på flera håll i murarna.

Jag tror, att man mycket väl kan dröja med den här frågan, till dess man får den nya teaterbyggnaden färdig och får se, huruvida det kan vara möjligt att der inrymma båda scenerna. Dessutom förundrar det mig också ganska mycket, att värdet af dramatiska teaterns tomt endast 14 dagar efter den kongl. propositionens aflemnande kunnat stiga med 50,000 kronor och sedan af utskottet ansetts böra höjas med ytterligare 60,000 kronor, och att således i stället för de 250,000 kronor, som Kongl. Maj:t i sin proposition föreslagit att sälja teatern för, utskottet nu kommit till denna summa, 360,000 kronor. Om vi dröja, till dess nya teaterbyggnaden blir färdig, kunna vi kanske få ett eller annat hundratusen till för denna byggnad. Det anser jag också vara ett skäl för att icke göra oss af med dramatiska teatern före den tiden.

Jag ber därför att få yrka afslag å såväl den kongl. propositionen som utskottets hemställan.

Herr vice talmannen Danielson: Herr talman, mine herrar! Då jag inom utskottet deltagit i behandlingen af denna fråga och äfven med min röst biträdt den mening, utskottet här yttrat, vill jag säga, att jag gjort detta i öfvertygelsen om, att vi här i detta fall skulle göra en god affär.

Om det nu vore fråga om att alldeles upphöra med dramatiska teaterns verksamhet, om man kunde tänka på att rent af upphöra med denna verksamhet, ja, då kunde jag vara med om reservanternas förslag att sälja dramatiska teatern — men det är icke möjligt. Vi kunna icke komma till något beslut i den frågan i år och veta icke, när vi sedan kunna det. När det då gäller att göra ett utbyte af egendomar blott, och detta utbyte kan ske så förmånligt, som här är i fråga — att för en liten egendom få 360,000 kronor och icke behöfva utbetala mer än 140,000 kronor för en egendom, som är värd 500,000 kronor — då tycker jag verkligen, att man gör en god affär. Och det säger jag, att när vi nu kunna göra en god affär och icke kunna bli af med denna teaterverksamhet, så böra vi göra denna affär. Ty, herrarne må säga hvad herrarne vilja, jag tror dock icke, att man med skäl kan vidhålla, att i denna affär ligger något afskräckande. Herr Sjö antydde, att svenska teatern vore dåligt byggd och att man redan kostat på den 100,000 kronor i reparationer. Men jag vill bara fråga vännen Sjö, om han kan leta upp en rad i Riksdagens protokoll eller annorstädes, som anger, att staten med ett öre bidragit till dessa

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
föreläsning af
kongl. drama-
tiska teatern

m. m.

(Forts.)

100,000 kronor. Utan det är egarne till fastigheten, som betalt detta. Detta förhållande visar ju, att egarne förtjenat på egendomen, då de på densamma kunnat nedlägga sådana förbättringar. Egendomen har således ej burit sig så illa, när man, utom underhållskostnaden, kunnat kosta på den 100,000 kronor; och detta innebär väl en fördel, ty på sätt och vis har ju egendomen stigit i värde med detta belopp. Ja, man kan ju resonera från många synpunkter.

Då afdelningen inom utskottet framkom med sitt förslag och deri uttalade, att denna dramatiska verksamhet på nya teatern — eller svenska teatern — verkligen skulle bedrivas "på ett konsten fullt värdigt sätt", föreslog jag i utskottet, att man härtill skulle tillsätta — hvad som nu ock i utlåtandet finnes efter dessa ord — "att sådana garantier äfven erhållas, att ytterligare kostnad för statsverket icke må föranledas hvarken för teaterverksamhetens bedrivande eller för byggnadens underhåll". Då utskottet uttalat detta, tycker jag verkligen, att deri skulle ligga en ganska god trygghet för, att Riksdagen ej har något att befara i sådant afseende, utan att Kongl. Maj:t vid slutande af aftal med dem, som komma att utöfva denna verksamhet, ser till, att de förbinda sig i såväl det ena som det andra afseendet.

Under dessa förhållanden var det, som jag biträdde utskottets förslag; och jag tror verkligen, att om Riksdagen nu förkastar detta, är det mycket troligt, att ett sådant belopp som 360,000 kronor ej vidare kan ernås. Man har ju nyss af en person, som känner till dessa förhållanden, hört, att det kan vara ganska tvifvelaktigt; och hvad som är alldeles säkert, det är, att om man vill köpa en annan gång, icke får man då svenska teatern för 140,000 kronor, det kunna herrarne nog begripa. Den kommer då nog att kosta ett par hundra tusen mer — och hvad ha vi då vunnit på affären?

Jag tycker därför, att det är allt skäl att göra detta egendomsbyte — jag kallar det så — då man får så mycket mera på det ena hållet än på det andra.

Skulle sedan den utredning, som här talas om, visa, att såväl den dramatiska som den lyriska scenen kunna förenas i den stora teaterbyggnaden, ja, då är det väl icke så förfärligt svårt att få sälja svenska teatern för hvad man gifvit för den — jag tror vi kunna vara ense om, att vi kunna få det beloppet för bara tomten.

Af dessa skäl anser jag, att det vore att försumma ett gynsamt tillfälle, om kammaren ej nu beslöte sig för saken; och jag kan icke inse, att de uttalanden, som från ett och annat håll gjorts mot utskottets förslag, egentligen hafva något att betyda.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Petersson* i Boestad instämde häruti.

Herr friherre von Schwerin: Herr talman, mine herrar! Efter det anförande, jag nyss hört från herr vice talmannen, skulle jag kunna inskränka mig till att instämma med honom, men efter jag har ordet, ber jag att något få yttra mig i frågan.

Saken är för mig temligen enkel och klar. Vi ha här fått full-

giltiga bevis på, att svenska staten kan göra i ett fall en god affär, i ett annat en mycket god affär. När man då kan göra dem båda samtidigt, vet jag icke, hvarför man ej skulle göra det. Vi binda oss ju icke på något vis, och, som herr vice talmannen sade, om vi vilja köpa sedan, kan det bli mycket dyrare. Jag ber herrarne komma i håg, huru det var med vestkustbanan; det ena året afslögo vi inlösen af banan, det andra året togo vi den — och fingo betala mellanafgift.

Jag skall ock be att få nämna, att jag för min del anser det vara en utopi att tro, att man någonsin i en stor hufvudstad — och det är hvad Stockholm mer och mer tenderar att bli — skulle kunna under samma tak förena den lyriska och den dramatiska scenen. Jag tror, att herrarne litet hvar ha hört så många interiörer från både den ena och den andra scenen, att herrarne kunna finna, att det är mycket svårt redan att hålla samman en hop lyriska artister för sig och en hop dramatiska artister för sig. Och jag tror, att det blefve ännu svårare, om man skulle drifva dem samman alla under ett tak. Det är ju vanskligt nog att vara direktör för endera af dessa personaler; och dubbelt så svårt skulle det väl blifva att ha med dem båda att göra.

Dessutom är det icke sagdt, att operan här i Stockholm, som är byggd närmast med afseende å den lyriska scenens fordringar, har tillräckligt utrymme, såsom i fråga om öfningssalar, klädloger, förvaringsrum för dekorationer och dylikt, för båda scenerna. Det låter sig nog mycket bra säga, att den ena timmen kunna de ena repetera, och den nästa de andra, men i verkligheten ställer det sig kanske knalt med den saken.

Jag har någon erfarenhet från vårt närmaste grannlands hufvudstad, Köpenhamn, der jag ju varit rätt mycket; och jag vet, att det inom alla kretsar i Köpenhamn är ett allmänt önskningsmål att få de båda brancherna skilda åt, som nu äro sammankopplade i det s. k. "Nationalteatret" i Köpenhamn. Många gånger har det varit fråga om att för sådant ändamål köpa in Dagmar-teatret eller någon annan teater, men, som vi veta, ha dessa förslag fallit i följd af de ej fullt normala politiska förhållandena i Danmark, som äfven göra, att man i detta vårt grannland ej ens kunnat återuppbygga Kristiansborgs slott, utan detta står som en ruin midt i staden.

Likadant är förhållandet i Berlin. Redan från den tid, då man der hade blott ett hundratusental invånare, hafva den lyriska och den dramatiska scenen varit skilda åt; och i alla större städer, der dessa scener varit förenade, tenderar man att skilja dem åt.

Jag ville nämna, att jag därför tror det vara en utopi, att vi skulle ega den märkvärdiga förmågan att sammanslå dessa båda scener.

I allt fall är det ju icke någon risk att köpa svenska teatern — det hafva vi af herr Fjällbäck hört; och hade jag råd, skulle jag icke vara rädd för att själf göra den affären som privatman, ty det vore bestämdt en god affär.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Sjö: Jag begärde ordet med anledning af herr vice talman-

*Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

nens yttrande, då han sade, att staten icke i någon mån bidragit till de 100,000 kronor, som utgifvits till reparation af den svenska teatern. Nej, det är nog riktigt. Jag har ej heller sagt det, utan det är just inspelta medel och sådant, som utgifvits under den tid, som operan arrenderat den svenska teatern. Men om dessa medel ha användts på reparationer och restaurationer och dylikt eller gått in till statskassan, måtte väl komma på ett ut. Det har emellertid uttalats af en utskottets ledamot och har blifvit oemotsagdt i utskottet under dess behandling af frågan.

Hvad vidare angår tomtpriiset för den dramatiska teatern, så har här sagts af en stockholmare, herr Fjällbäck, att tomten skulle vara något så när betald. Ja, med anledning deraf anser jag mig böra nämna, att för några år sedan köptes en tomt vid Jakobstorg jemte derå varande gamla husruckel och betalades med 70 kronor per kvadratfot, efter hvad som för mig uppgifvits. De gamla husen nedrefvos och andra hus uppfördes i stället, och, som sagdt, der betaltes detta belopp per kvadratfot. När man då vet, att dramatiska teaterns tomt ligger alldeles snedt mot denna tomt med en härlig utsigt öfver staden, Kungsträdgården, strömmen, Jakobs kyrka och kongl. operan, samt att den för resten är centralt belägen, kan man verkligen tro — och jag är nästan förvissad derom, och det har till och med uttryckligen sagts mig — att, om vi nu ej skulle besluta att antaga detta anbud, det skulle göras ännu högre anbud. Jag tror därför icke, att man i detta fall riskerar att förlora något.

Men en sak, som är vigtig, och som jag ganska styft håller på, är, att man ej bör afhända sig en statens egendom, vare sig det gäller teatrar eller annat, utan att det sker genom offentlig försäljning till den högstbjudande, så att det ej tillgår så, såsom nu skett, nemligen så, att först i den kongl. propositionen och i tidningarne tillkännagifves, att teatern skulle säljas för 250,000 kronor, samt att man sedan kommer först med en ökning i pris af 50,000 kronor och sedan med en ytterligare ökning af 60,000 kronor. Hade man fått hålla på med fri täflan, så vet man ej, hvar det hade slutat, och det är dithän, jag ville ha det.

Jag yrkar, som sagdt, fortfarande afslag å utskottets betänkande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Wersäll: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag ber att få upplysa om, att det anbud på 360,000 kronor, som är afgifvet, kommer ifrån direktören för Stockholms handelsbank.

Det är ej sagdt, att man alltid har en sådan köpare till hands, så att, när detta anbud den 1 juni är förfallet, är det långt ifrån visst, att det är möjligt att få det pris, som nu här bjudes.

Vidare är jag mycket oviss om, huruvida man sedan kan få köpa svenska teatern, om ej köpet göres upp nu, ty anbudet rörande denna står ej längre än till slutet af denna månad. Jag är ej heller säker på, att man kan få hyra den af de personer, som rå om densamma. Jag tror visst icke, att dessa ha några afsigter att förtjena

mera, än hvad som är skäligt. Anbudet har ej kommit från teaterns egare, utan dessa hafva tillfrågats, om de ville sälja teatern, och de hafva då lemnat det svar, att de ville göra det för det här uppgifna priset. Jag tror emellertid, att de kunna känna sig sårade af de insinuationer, som vi nyss hörde af en talare på stockholmsbänken. Dessa kunna möjligen åstadkomma, att det blir än svårare att få hyra eller köpa svenska teatern. Jag tror därför, att det ligger en verklig risk i att nu ej antaga utskottets förslag, och den risken faller tillbaka värst på artisterna vid teatern, som kunna bli utan lokal.

Jag kan ej heller vara med om den uppfattning, som jag hörde en talare hafva, nemligen att, då dramatiska teatern ännu ej brunnit, man gerna kunde fortsätta att spela på densamma. Ty är teatern verkligen så eldfarlig, som det uppgifvits, tror jag icke, att man kan stå till svars med att fortsätta att spela der längre, än som är alldeles nödvändigt, därför att teatern ännu ej brunnit. Uppstode eldsvåda der, kunde ju olyckan blifva oberäknelig.

Herr A. Hedin: I fall herr finansministern med "insinuationer, komma ifrån stockholmsbänken" menar, att jag skulle ha sagt något mot de nuvarande egarne af svenska teatern, så får jag upplysa om, att detta är ett alldeles fullkomligt missförstånd. När jag sade, att enskilda intressen, som jag för min del icke kunde betrakta såsom respektabla, voro i rörelse och verksamhet för att befrämja inköpet af svenska teatern, samt att dessa intressen hade att påräkna stöd från betydande håll, så syftade jag alldeles icke på teaterns egare; och det förvånar mig, att herr finansministern, under hvilken teaterverksamheten i Sverige på visst sätt sorterar, icke genast och ögonblickligen förstod, hvad jag syftade på, då jag syftade på saker, som jag trodde ej skulle vara för någon — åtminstone icke för någon stockholmare — obekanta.

En ärad talare från Skåne, som nyss hade ordet, utgick från den för honom uppenbarligen sjelffallna, säkra och tryggliga satsen, att någon sammanlutning af de två olika arterna af teaterverksamhet inom den nya operans murar icke borde komma till stånd. Ja, det må nu vara intressant att höra, att han har den bestämda åsigten, men Kongl. Maj:t, som ju förklarar sig ärna tillsätta en komité för utredning af den frågan, har uppenbarligen ej på det sättet visshet i sitt sinne. Och så länge man ej har det, kan jag icke annat än erinra om, att hvilket annat beslut, som kammaren här fattar, än bifall till herrar Kihlbergs och Sjörs reservation, så binder kammaren sina händer på ett sådant sätt, som den kanske snart nog kommer att i hög grad få ångra.

Herr Fjällbäck: Herr talman, mine herrar! Det var med anledning af ett yttrande af en ärad ledamot i statsutskottet, som jag begärde ordet. Han fäste nemligen uppmärksamheten på, att en tomt vid Jakobs torg sålts för 70 kronor per kvadratfot. Ja, det är nog riktigt, men jag vill upplysa kammaren om, hvad resultat det blef af det köpet. Köparen gaf 400,000 kronor för den tomten samt kostade

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

på det på tomten befintliga huset 100,000 kronor. Sedan fick sterbhuset sälja denna egendom till ett pris, som var 100,000 kronor billigare, än hvad köparen gifvit för det hela, och således uppstod för den köparen en förlust af 200,000 kronor.

Dessutom får man lägga märke till, att det är en högst väsentlig skilnad mellan dramatiska teaterns läge och läget vid Jakobs torg, der butiker af temligen små dimensioner kunna gifva 4 à 6,000 kronor i hyra. På tal härom ber jag att få påpeka, att det finnes en cigarrbutik, som gifver 4,000 kronor i årlig hyra. Ja, det fins en annan affär, hvars lokal är inredd i en gammal portgång, och som likaledes gifver 4,000 kronor i hyra. Ett sådant butikläge är det ej vid Kungsträdgården, der ju dramatiska teatern är belägen, det kunna herrarne vara säkra på.

Herr Swartling: Jag skall endast anhålla att få förena mig med dem, som yrkat bifall till utskottets hemställan. Det synes mig nemligen, som om utskottet i sitt utlåtande och dessutom flera talare under debatten anfört så goda skäl för denna hemställan, att motsidans anföranden för mig ej betyda det allra minsta.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Friesen: Jag begärde ordet för att tillkännagifva, att jag frångår den ståndpunkt, jag intagit i den reservation, vid hvilken jemväl mitt namn förekommer, samt biträder den reservation, som är angifven af herrar Kihlberg och Sjö.

Anledningen, hvarför de 8 reservanterna höllo på denna reservation i statsutskottet, var, att vi ansågo det vara ett godt anbud, som förelåg, och att man möjligen skulle riskera att framdeles ej få ett lika godt sådant. Jag tror för min del ej längre, att det skulle vara riskabelt att en tid uppskjuta den här affären.

Hvad för öfrigt saken beträffar, så skulle jag nog, om det här blott vore fråga om att göra husaffärer, kunna vara med om utskottets förslag; men jag tror icke, att vi här i Riksdagen böra göra affärer blott för den goda affärens skull, eller att vi böra köpa och sälja hus för att derpå göra vinst, utan vi böra väl ha andra ändamål med de beslut, som vi här fatta, äfven då det gäller husaffärer. Nu är det min tro, att om vi köpa den svenska teatern, ha vi bundit händerna på oss och komma i ett helt annat läge, när det en gång skall gälla att bedöma teaterfrågan i dess helhet, än vi göra, om vi underlåta att köpa huset. Enligt mitt förmenande bör en fullkomligt opartisk utredning af frågan ega rum, och jag hyser den tillförsigt till regeringen, att, oaktadt herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nu förklarar, att han anser en sammanslagning af de båda scenerna omöjlig, regeringen likväl i den komité, som skall undersöka frågan, skall insätta personer, som ej på förhand äro intagna af den föreställningen, att en sådan sammanslagning är omöjlig.

Men om vi då ha ett hus, använt till dramatisk teater, så skall man tycka och säga: hvad skall det tjena till att bråka om samman-

slagning, när vi ha ett hus, som är afsedt till dramatisk teater? Låt saken vara och låt begge scenerna vara åtskilda! Om man vill hafva frågan fullkomligt fri icke blott med afseende på lokalerna, utan äfven — hvad som är ännu viktigare — med afseende på den form, under hvilken teaterverksamheten, såväl den lyriska som dramatiska, skall bedrivas, så synes det mig klokt att nu ej göra något åt saken.

Det är en ytterst vigtig fråga detta: under hvilken form skall den af staten subventionerade teaterverksamheten drivas? Riksdagen har sagt, att den ej vill, att denna verksamhet skall bedrivas för statens räkning, och den har äfven sagt, att den åtminstone vill yttra sig om formen för dess bedrivande, innan denna en gång för alla blir fastslagen. Ja, det är viktigt, att, när den tidpunkten kommer, man har händerna så fria som möjligt och ej är bunden af något på förhand fattadt beslut. Jag kan därför ej se, att det är lämpligt att nu göra denna affär. Jag tror, att man med afseende på teaterfrågans behandling för framtiden får ställningen mycket klarare, om man nu låter saken vara så länge. Jag ber därför att, såsom jag sade i början af mitt anförande, få ansluta mig till den af herrar Kihlberg och Sjö afgifna reservationen.

Med herr von Friesen förenade sig herrar *Höjer, Wallis, Wavrinsky, John Olsson, Bergström, Branting, Malmén, Svensson* i Karlskrona, *Olsson* i Åsak och *Eriksson* i Elgered.

Herr Pehrson i Törneryd yttrade: Herr talman! Jag har be-
gärt ordet endast för att tillkännagifva, att jag af hvad som före-
kommit under debatten finner mig manad att frånträda den af mig
inom utskottet biträdda reservationen. Jag frånträder denna reserva-
tion, icke därför att jag ändrat åsigt och numera skulle anse, att det
vore ofördelaktigt för staten att nu sälja dramatiska teatern, utan der-
för att jag tror, att herr Hedin i Stockholm kan hafva rätt i den
uppfattning, som af honom uttalats, att ett sammanstående bifall
af båda kamrarna till försäljning af dramatiska teatern, men med
afstag här i kammaren på framställningen om inköp af den s. k.
svenska teatern, under det att Första Kammaren till äfventyrs *bifaller*
inköpet af sistnämnda teater, kan leda derhän, att genom gemensam
votering inköpet af svenska teatern blir beslutadt. Då jag uuder inga
förhållanden anser fördelaktigt för staten att inköpa svenska teatern
och man kan riskera detta genom ett sådant förfarande, som jag nyss
omnämnde, så anser jag, herr talman, af dessa skäl, att försigtigheten
bjuder att frånträda den reservation, som jag inom utskottet biträdt,
och jag sluter mig därför till de två reservanternas, herrar Kihlbergs
och Sjö, förslag, nemligen om rent afslag å såväl den föreslagna för-
säljningen af nuvarande dramatiska teatern som inköpet af den s. k.
svenska teatern.

Härmed var öfverläggningen slutad. I enlighet med de gjorda
yrkandena gaf herr talmannen propositioner: 1:o) på bifall till ut-
skottets hemställan; 2:o) på bifall till herr Anderssons i Nöbbelöf m. fl.

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

Angående
försäljning af
kongl. drama-
tiska teatern
m. m.
(Forts.)

vid utlåtandet fogade reservation med den af herr Andersson under öfverläggningen deri föreslagna ändring; och 3:o) på afslag å såväl utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till utskottets hemställan. Votering blef emellertid begärd och företogs, sedan till kontraposition antagits yrkandet om rent afslag, enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i mom. a af förevarande utlåtande n:o 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Omröstningen visade 63 ja, men 152 nej; i följd hvaraf kammaren beslutat i enlighet med nej-propositionens innehåll.

Vid föredragning dernäst af *mom. b)* yttrade

Herr von Friesen: Efter det beslut, kammaren fattat med afseende å *mom. a)*, torde kammaren finna, att utskottets hemställan under de följande momenten *b)—e)* har förfallit, eftersom ett bifall till dessa ju skulle bero på förutsättning af bifall till *mom. a)* I följd häraf tager jag mig friheten föreslå, att herr talmannen måtte till kammaren hemställa, att utskottets hemställan i *mom. b)—e)* måtte förklaras hafva förfallit genom det nyss fattade beslutet.

Med bifall till denna hemställan och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, förklarades hvad utskottet hemställt i *mom. b)—e)* hafva förfallit i anledning af kammarens beslut under *mom. a)*.

§ 9.

Rörande för-
slag till lag
angående va-
penöfning för
utrönande af
härens krigs-
beredskap
m. m.

Till kammarens afgörande förelåg vidare sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 9, i anledning af *dels* Kongl. Maj:ts proposition n:o 37 med förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap, *dels* Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln i punkten 30 gjorda framställning om anslag till försöksmobilisering, *dels ock* Kongl. Maj:ts proposition n:o 38, angående dagaflöning åt värnpligtig vid tjenstgöring i visst fall under år 1898.

I den till Riksdagen den 16 januari innevarande år aflättna proposition angående statsverkets tillstånd och behof hade Kongl. Maj:t under riksstatens fjerde hufvudtitel i punkten 30 föreslagit Riksdagen:

att för utförande under år 1898 af försöksmobilisering och dermed sammanhängande fälttjänstöfningar vid en arméfördelning på extra stat för sagda år bevilja 700,000 kronor.

Uti särskild, till Riksdagen den 5 februari detta år aflåten proposition, n:o 37, hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att antaga en i propositionen intagen lag angående vapenöfning för utronande af härens krigsberedskap.

Derjemte hade Kongl. Maj:t uti propositionen n:o 38, aflåten den 5 februari 1897, föreslagit Riksdagen:

att medgifva, att värnpliktig, som under år 1898 för undergående af öfning, som afser utronande af härens krigsberedskap, fullgör tjänstgöring utöfver den, som enligt § 27 värnpligtslagen honom åligger, må åtnjuta dagaföring för den öfverskjutande tiden med tjuo öre om dagen, att till honom efter slutad öfning kontant utbetalas.

Under *punkten 1* af föreliggande utlåtande hemstälde emellertid utskottet:

att Kongl. Maj:ts i propositionen n:o 37 gjorda framställning med förslag till lag angående vapenöfning för utronande af härens krigsberedskap icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning häraf lemnades ordet till

Chefen för landtförvarsdepartementet, herr statsrådet friherre Rappe, hvilken yttrade: Herr talman, mine herrar! Då den föreliggande frågan, enligt mitt förmenande, är af mycket stor vikt och betydelse för vårt lands försvar, anhåller jag att få i någon mån belysa densamma här i kammaren, så mycket mera som utskottets yttrande synes mig gifva vid handen, att de skäl, som uti statsrådsprotokollet blifvit framlagda för den föreslagna försöksmobiliseringen, icke för utskottet tett sig såsom öfvertygande med hänsyn till en sådan mobiliserings nödvändighet.

Det har från åtskilliga håll framstälts klander mot regeringen derför, att, sedan 1892 års härordning blifvit antagen och ehuru denna förklarats betryggande för vårt lands försvar, ytterligare uppoffringar af Kongl. Maj:t ifrågasatts både för utvecklingen af vårt sjöförsvaret och för ett fullständigande af det fasta försvaret. Att sjöförsvaret behöfves för ett land med så utsträckt kust som vårt — der flottan har sina naturliga uppgifter: att i det längsta söka hindra en fiendtlig landstigning eller åtminstone minska antalet af de punkter, hvarest en sådan kan tänkas ega rum, att mot fiendliga företag trygga kuststäder, samt att skydda handel och sjöfart, och der lösningen af dessa uppgifter väsentligt underlättas af en skärgård, som är särskilt lämpad för att hindra fiendens framträngande — det torde väl icke här behöfva framhållas. Lika litet torde det tarfva något särskildt vidlyftigt bevis för att, huru fullkomlig en härordning än i och för sig må vara, likväl, då alla andra land utom sina väldiga stridskrafter jemväl ega ett fast försvar, vi icke, utan att sätta oss sjelfva i ett ytterst ogynnsamt läge, kunna undvara det fasta försvaret.

Men huru stor vikt och betydelse, sjöförsvaret och det fasta för-

Rörande förslag till lag angående vapenöfning för utronande af härens krigsberedskap m. m.
(Forts.)

Rörande förslag till lag angående vapenöfning för utövande af härens krigsberedskap
m. m.
(Forts.)

svaret än må ega, så är dock säkert, att sjelfva hufvudgrunden för vårt lands värnande måste vara en härordning, byggd på den allmänna värnpligten. Det är en nödvändighet, som af alla stater blifvit allt mer och mer erkänd, att hvar och en vapenför man måste vara pliktig att, när det gäller fäderneslandets frihet, oberoende och tillvaro, träda fram för att med sitt lif värna det dyrbaraste i världen och jemväl vara duglig dertill. Så fattad, är den allmänna värnpligten den starkaste grund, som kan uppställas för ett lands värn och försvar. Hvilken kraft, som ligger i en sådan uppfattning, visades under slutet af förra århundradet af Frankrike, som då kunde upptaga en kamp mot, snart sagdt, alla stater i världen, och det visades sedermera i början af detta århundrade af Preussen, som, ehuru några år förut nedtryckt och nästan tillintetgjordt, dock, tack vare den allmänna värnpligten, lyckades hastigt repa sig, samt i den frihetskamp, som vid den tiden började, göra sig så starkt och mäktigt.

Vi i vårt land hafva från urmiunes tider erkänt grundsatsen att gå man ur huse. Men i den mån, som krigskonsten utvecklades och som fordringarne för en härs förande och manövrerande stegrades, miste denna utaf alla erkända skyldighet en god del af sin betydelse. Då skyldigheten till landtvärn icke var förenad med någon lagstadgad öfningsskyldighet, måste det så gå, och det är först sedan i lag blifvit bestämdt, att alla vapenföra män skola vapenöfvas och genom härordningen sammanföras i lämpliga trupperheter af de olika vapenslagen samt dessa enheter blifvit ordnade på ändamålsenligt sätt — det är först då, säger jag, som all den nytta, som kan dragas af den allmänna värnpligten, också verkligen blifvit uppnådd. Man kan då sägas hafva anordnat ett försvar, som, om det också måste anses vara blott ett minimum, dock kan betraktas såsom den grundval, på hvilken landets värnande ytterst är bygd.

År 1892 antogs en sådan härordning för vårt land. Men, mine herrar, derigenom att hvarje ung man får ett visst minimum af öfning och derigenom att under hvarje år trupper, tillhörande de tre i egentlig mening stridande vapenslagen och öfriga truppslag, sammandragas hvar för sig, derigenom har man icke visat, att den armé, med hvilken man skall uppträda i kriget för att värna om sitt oberoende, är tillfredsställande. Aldrig någonsin under fredstid har man ju fått se denna armé. Det är blott en ringa del af densamma, som under fredstid träder fram i och för de årliga vapenöfningarna; största delen af värnpligtsklasserna är då sysselsatt med fredens värf. Kan man under sådana förhållanden vara förvissad om, att armén är det vapen, som man hoppas? Bör man icke genom ett försök vinna förvisning härutinnan? Det är denna fråga, som nu ligger före, nemligen frågan om en försöksmobilisering.

Det är en gammal, vanlig liknelse, som säkerligen många gånger framstälts för kammaren, men som dock är så talande, att jag ännu en gång vill framtaga densamma. Låt vara, att en brandcorps är väl öfvad och att det manskap, som tillhör densamma, är väl initieradt i allt hvad som erfordras vid eldsläckning, men om corpsen icke inställer sig vid en utbruten eldsvåda, eller om dess samling tager så lång tid,

att den kommer fram först sedan eldsvådan redan tagit öfverhand, hvad tjenar det till, att den väl öfvade brandcorpsen fans? På samma sätt, om den öfning, som gifves åt våra värnpligtige, kan sägas vara något så när tillfredsställande, och om truppförbanden enligt härordningen äro väl och riktigt uttänkta, så är detta icke nog, så framt man icke tillika är förvissad om, att armén är tillstädes, der den påfordras, och att den kommer med en sådan styrka, som behöfves för att i tid qväfva krigets eldsvåda.

Om man genomgår de olika åtgärder, som, den ena efter den andra, i en viss noga bestämd tidsföljd måste vidtagas af en mångfald befälhafvare och myndigheter, inom och utanför krigsmagten, för att armén skall blifva försatt på krigsfot, skall man finna, att det hela är en så komplicerad mekanism, att, huru mycket man än må räkna efter på papperet eller genom hvarjehanda partiella praktiska försök bemöda sig att vinna säkra slutsatser angående enskildheter vid sammandragandet af armén, så kan man icke vara förvissad om, att man får armén i sådant skick, som man önskar, utan att hafva gjort ett verkligt genomfördt försök. Men hvad betyder det, att armén efter mobiliseringen befinner sig uti det skick man önskar?

Ett krig består icke blott af marscher och strider. Äfven om man tror sig ega grundad förhoppning, att marscherna skola utföras än så uthålligt, att truppen skall kämpa än så modigt, och att det mål, som man uppställer för truppens rörelser, skall varda än så lyckligt bestämdt, äfven om, säger jag, alla dessa operationer i kriget, alla dessa marscher och strider kunde utföras på det monstergillaste sätt, så är det derför dock ingalunda visst, att framgången skall följa ens vapen, och detta beror i första hand derpå, att operationerna i ett krig gå så i hvarandra, att en föregående operation alltid inverkar på den efterföljande. Att de operationer, som ega rum inför fienden och som å sin sida påverkas af fiendens åtgärder, att alla dessa ofta bero på en hasard, det är lätt att begripa. Man vet ju icke på förhand, huru fienden kommer att bete sig; man har härvidlag blott att stöja sig på ett antagande, och äfven om detta skulle vara aldrig så sannolikt, så kan det dock finnas andra möjligheter. Då så nu en gång förhåller sig, är det så mycket nödvändigare, att de operationer, öfver hvilka man sjelf obestriddt är herre, nemligen de, som företagas, innan fienden sätter sin fot i landet, att dessa äro så väl ordnade som möjligt, ty på dessa beror, såsom sagdt, i högst väsentlig mån utgången af de derpå följande marscherna och striderna.

Vi hafva just nu för våra ögon ett sorgligt exempel på ett blodigt krig, der man icke kan fränkänna den svagare parten uthållighet i marscherna, den största tapperhet i striderna, entusiasm och fosterlandskärlek, men allt detta har visat sig icke vara tillräckligt, beroende just derpå, att de operationer, som försiggått före sjelfva kriget och innan fiendens åtgöranden började, hafva varit illa anordnade eller felaktiga. Det fordras ju icke mycket stor insigt i kriget och krigets konst, för att hvar och en, jag vill icke säga förut, men nu, skall inse, att om grekerna hade varit bättre samlade före kriget, så skulle de stora olyckor, som nu hafva drabbat dem i Tessalien, icke hafva inträffat.

Rörande förslag till lag angående vapenöfning för utlösnande af härens krigsberedskap m. m.
(Forts.)

Rörande för-
slag till lag
angående va-
penöfning för
utrönande af
härens krigs-
beredskap
m. m.
(Forts.)

Jag nämner detta för att fästa uppmärksamheten på vigten och betydelsen af de förberedande operationerna, de som försiggå, innan sjelfva kriget brutit löst. Men dessa förberedande operationer äro (räknade i omvänd ordning i förhållande till den verkliga tidsföljden): den strategiska uppmarschen, koncentreringen och mobiliseringen. Samtliga dessa operationer bestå af två delar, dels en militärisk eller strategisk, dels en teknisk. Den första delen, den strategiska, det sätt, hvarpå man grupperar stridskrafterna, kan vara utmärkt bra, men detta är icke tillräckligt för att man deri skall ega en borgen för framgången i det blifvande kriget. Ett tydligt exempel härpå visar oss Frankrike under 1870—71 års krig. Numera, sedan man fått full kännedom om, huru såväl på ena som andra sidan allt blifvit åtgjort, alla förberedelser vidtagna, innan kriget kom till utbrott, har man alldeles klart för sig, hvad man då blott anade, nemligen att om den franska hären kunnat mobilisera tidigare än den gjorde, om de beräkningar, man i Frankrike uppgjort för att få armén i ordning, verkligen hade hållit streck, är det alls icke säkert, att kriget fått den utgång, som det fick. Utgången hade mycket väl kunnat blifva en annan. Der se herrarne, hvilken ofantlig vigt och betydelse, de förberedande operationerna vid ett krig ega, och detta icke blott hvad vidkommer den strategiska delen af dessa operationer, utan äfven den tekniska. Det beror nemligen på den tekniska, huru hastigt och snart detta invecklade maskineri, som kallas en operationshär, hinner blifva i ordning. Det är emellertid ej nog att på kortaste tid och på lämpligaste sätt verkställa öfvergången från fredsfot till krigsfot. Man måste äfven sörja för, att hären befinner sig på den punkt, der den skall befinna sig, för att kunna uppträda mot fienden.

Mången torde nu säga: "Det der är mycket aflägsset för oss, som lefvat i fred i åttio år." Men kommer en gång kriget öfver vårt land, är det i alla fall vår ovilkorliga skyldighet mot våra barn, som då skola gå ut mot fienden, att hafva vidtagit alla de åtgärder, som kunna göras, innan sammanstötningen med den inbrytande fienden kommer att ega rum. Det är ur denna synpunkt, jag för kammaren framhåller den ofantliga vigten af att en försöksmobilisering kommer till stånd. Ty utan en sådan, utan att man praktiskt utrönt, hvilken tid det åtgår att föra manskapet, som håller på med sina fredliga värf, till depoterna för att der bekläda dem, förse dem med vapen och ammunition, för att der samla de hästar, som äro erforderliga för de olika truppförbanden, inordna dem i desamma, sammanföra de mindre enheterna till större, sedan samla alla på en bestämd punkt med jernvägarnes hjälp, utan att man försökt allt detta i praktiken, vet man icke med visshet, hvad värde den organisation, man skapat, verkligen har. Jag upprepar, att truppens öfning må vara än så bra, enheterna, som skola sammansättas, må vara än så skickligt uttänkta; om icke armén kan sammandragas så hastigt som nödvändigt är, tjenar det hela icke till stort någonting.

Jag vädjar till ett helt vanligt exempel. Om man beställt en ångbåt — såsom vi ju t. ex. skola hafva en svensk båt, som skall göra turer mellan Sassnitz och Trelleborg och som skall tagas ifrån

England — om nu denna, utan att man försökte den förut, transporterades till Trelleborg och den så ett, tu, tre finge börja sina turer — huru orimligt vore icke detta! Aldrig skulle man gå till väga på sådant sätt! Men om man kan säga: "Så gör man icke, då det gäller en så enkel sak", huru kan man anse ett dylikt tillvägagående lämpligt, när det gäller en krigshär, der, såsom sagdt, sammanförande af de enskilda personerna, till dess det blifvit en här, är att likna vid ett ytterst inveckladt maskineri, deri det ena hjulet måste gripa in i det andra, der det icke får vara något som hakar — ty då kan allt gå sönder? Huru oundgängligt är det icke att hafva gjort ett försök med afseende på möjligheten att sammanföra armén på det sättet!

Men, mine herrar, frågan har utom sin tekniska och rent militära sida också en *moralisk*, hvilken, likasom alltid då det gäller krig och krigföring, är af allra största vikt. Vi hafva svårt att tänka oss, vi, som äro födda och uppfödda under fredliga förhållanden, huru det skulle kännas och se ut, om krigstrumpeten en gång skulle ljuda, om vår här skulle samlas, om vi skulle skicka våra söner mot fienden. Vi hafva svårt att tänka oss in i detta läge, men så mycket förstå vi, att vid ett dylikt förhållande uppstår mycken oro i sinnena, och så den ene som den andre lär nödgas att under hvarjehanda svårigheter gripa sig an med de olika åligganden, som höra till mobilisering och truppsammandragning. Man tänke sig en befälhafvare, af hvilken grad som helst. Huru tungt skall det icke kännas för honom, om han icke på grund af förut gjordt försök är viss om att alla de åtgärder, som skola af honom vidtagas, äro på bästa sätt planlagda, så att det går i hop med både det ena och det andra! Det är så ofantligt många åligganden, som kräfves för hvarje dag. Allt detta är visserligen bestämdt på förhand på papperet, men han företager hvarje åtgärd under det medvetandet, att ingen säkerhet finnes för att åtgärderna äro fullt ändamålsenliga, eller att han fullt riktigt uppfattat desamma, samt att om han misstagit sig, kan det hela omintetgöras. Och sedan få vi erinra oss, att det icke blott är fråga om de militära befälhafvarnes åligganden, utan att äfven de civila tjänstemännen hafva mångfaldiga uppgifter vid mobilisering. Vid en mobilisering af särskildt vår armé, som består af stam och beväring och icke året om är i tjänstgöring, är det så ofantligt mycket, som man måste begära af de civila tjänstemännen af olika slag. Om dessa aldrig förut fått försöka att utföra dessa mångfaldiga åligganden och nu skola utföra dem under trycket af att fienden står i landet eller är på väg att rusa mot oss — ja, herrarne kunna tänka sig, med hvilka ofantliga svårigheter detta skall vara förenadt.

Och sedan dessa jernvägstransporter, transporten under mobiliseringen och transporten för uppmarschen! Redan nu vid våra fälttjänstövningar, som äro en barnlek i jemförelse med hvad det skall blifva, då hela hären sammandrages, är det svårt för jernvägsförvaltningen att utföra det, som fordras af densamma. Då man från militäriskt håll gjort upp planer för stora trupptransporter, har jernvägsförvaltningen alltid visat sig i yttersta grad tillmötesgående. Men man har många gånger icke kunnat undgå att märka, att åtgärder

Rörande förslag till lag angående vapenöfning för utronande af härens krigsberedskap
m. m.
(Forts.)

Rörande förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap m. m.
(Forts.)

från militärt håll satts i fråga, som visserligen accepterats af jernvägsstyrelsen, men att dock i bakgrunden legat den tanken: "Ja, det der kommer aldrig till stånd". Men om det en dag verkligen blir krig och man skall utföra alla dessa transportplaner, hvilken risk är det icke, om oreda uppstode på någon af de olika punkterna! Men om man under fredens lugn, innan den hotande faran står för dörren, har utfört denna försöksmobilisering, om hvarje befälhafvare vet, hvad han skall göra, och vet, att det går i hop, och så de civila tjänstemännen, jernvägs- och telegraftjänstemännen m. fl., veta: "ja, vi hafva försökt det, allt går fullkomligt väl i hop", då kommer det hela att förlöpa på annat sätt. I stället för den oro, jag nyss sökt skildra, skall allt förlöpa med fullkomligt lugn och förtroende; och det lugn, som så visar sig hos alla, då hvar och en gör, hvad han skall, och då hvarje hjul i det stora maskineriet verkar, såsom det bör, måste öfva ett högst fördelaktigt inflytande på vårt lands befolkning, hvilken, när hären har uppmarscherat, finner, att allt kommit i tid, och redan i detta ser en borgen och garanti för, att ock sjelfva striden, när den skall utkämpas, skall få ett lyckligt förlopp. Huru annorlunda te sig icke förhållandena då, mot om allt är oro och allt går sönder? Då har man säkerligen redan, innan striden börjat, tappat förhoppningarna att kunna värna sig mot fienden.

Jag har trott det nödvändigt att framhålla dessa synpunkter för kammaren samt tillika påvisa, att bland de åtgärder, som kunna tänkas egnade att föra vårt härväsen framåt, det efter mitt förmenande finnes ingen, som bör sättas framför en sådan försöksmobilisering.

Sammansatta stats- och lagutskottet har ansett, att en sådan försöksmobilisering icke nu bör göras; och de skäl, som framhållas, kunna vara af en viss vikt och betydelse, jag nekar icke det. Man skulle då t. ex. få en i viss mån falsk föreställning om armén, för den händelse de trupper, med hvilka man skulle manövrera — ty med försöksmobiliseringen skulle ju ock vara förenadt några dagars öfningar för att se hvad armén väger, så att säga — icke erhållit den fullständiga öfning, som bestämdes genom 1892 års beslut. Jag skulle kunna tillägga åtskilliga andra skäl, på grund af hvilka det vore förmånligt att uppskjuta denna försöksmobilisering. Men för mig, mine herrar, har det afgörande varit det stora ansvar, jag såsom Konungens rådgifvare känner hvila på mina axlar med afseende å denna mobilisering, tanken på att ingen kan veta, hvad framtiden bär i sitt sköte. Jag har icke kunnat bära detta ansvar ensam. Den risk, som dermed är förenad, är för stor. Ty om än allt annat inom vår här vore bra ordnad, men vi komma för sent, så kan det vara slut med vårt land, innan någon anar det. Derfor har jag så snart som möjligt, så snart de fem år, under hvilka den nya organisationen skulle utföras, gått till ända, hos Kongl. Maj:t sökt utverka, att han skulle vända sig till Riksdagen med ett sådant förslag. Just på grund af den stora vikt och betydelse, denna fråga efter mitt förmenande eger, har jag gått tillväga på detta sätt. Nu får kammaren besluta. Det blir Riksdagen, hvilken ju bör hafva samma intresse som vi allesammans för våra

barn, som skola bilda denna armé, som får besluta. Och om Riksdagen anser sig böra uppskjuta, har ansvaret öfverflyttats på Riksdagen.

Jag har nu sagt, hvad jag ansett vara nödvändigt att yttra i denna kammare, på det kammaren måtte blifva i tillfälle att öfvertänka, hvilken oerhörd vigt och betydelse i sjelfva verket en sådan försöksmobilisering har.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2 och 3.

Biföllos jemväl.

§ 10.

Slutligen föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 51, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottets behandling hänvisad motion, n:o 62, hemställer grefve *Hamilton*, med hvilken herr *Svanberg* instämt, att Riksdagen måtte anhålla, att Kongl. Maj:t, i öfvensstämmelse med hvad Riksdagen i skrifvelse den 9 maj 1884 begärt, täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser för ordnande af de rättsförhållanden, som uppstå mellan kommunerna och enskilde i följd af fastställande af planer för eller vid utförande af beslut om reglering af gator, torg eller allmänna platser i stad, köping eller ort, för hvars bebyggande stadganden lika med de för stad gällande anses böra på grund af befolkningens täthet tillämpas.

Utskottet hemställde, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr grefve *Hamilton* begärde ordet och yttrade: Då lagutskottet utan meningskiljaktighet och i mycket bestämda ordalag afstyrkt min motion, kan det måhända synas något förmätet att likväl yrka bifall till densamma. Jag dristar emellertid att göra detta såväl därför, att jag vet att många såväl inom som utom Riksdagen hysa intresse för det förslag jag framställt, som ock på grund af, att det synts mig kunna vara af vigt att få utrönt, huruvida det endast är inom lagutskottet, som en så fullständig omkastning i rättsuppfattningen egt rum, att hvad som ännu för sex år sedan der ansågs billigt och rättvist nu utan vidare affärdas såsom höjden af orättvisa och obillighet, eller om denna förändring i lagutskottets uppfattning äfven betecknar en motsvarande omkastning i kammarens uppfattning.

Lagutskottet yttrar på sid. 4 rörande min motion, att densamma äsyftar, såsom af dess motivering framgår, "ett återupptagande af det förslag till lag angående stadsplan och tomtindelning, som af särskildt

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

utsedde komiterade den 24 augusti 1885 afgafs". Jag förstår icke, hvarför utskottet nedskrifvit detta fullkomligt origtiga påstående, som ju måste vara egnadt att i hög grad vilseleda uppfattningen om min motion. Min motion — jag ber att få betona det — afser ingalunda att återupptaga det förslag, som framlagts 1885 af komiterade. Jag har med full afsigt formulerat min motion så, att det borde för hvar och en, som vill göra sig besvär att läsa innantill, tydligt och klart framgå, att jag just velat undvika att bestämdt uttala mig om de detaljbestämmelser, som finnas i komiterades förslag. Och det förefaller mig så mycket mer egendomligt, att utskottet rent af kan hänvisa till den motivering, jag anfört, som min hemställan är ordagrant lika lydande med den Riksdagens hemställan, som gjordes år 1884 och som föranledde och således föregick komiténs tillsättande. Hvad jag velat påyrka och med uttryckliga ordalag påyrkat, är blott, att Riksdagen skulle vidblifva sin 1884 uttalade önskan, att en af Kongl. Maj:t och Riksdag gemensamt stiftad lag i detta ämne måtte komma till stånd. Men det är ju någonting helt annat än lagutskottet uppgifvit.

År 1884 beslöt Riksdagen utan meningsskiljaktighet, på hemställan af lagutskottet, att hos Kongl. Maj:t begära framläggande af förslag till en särskild expropriationslag för genomförande af stadsplaner i stadssamhällen och dermed jemförliga orter. Detta var beroende på mångårig, ganska bitter erfarenhet derom, att stadssamhällena hade ytterst svårt att genomföra de stadsplaner, som de enligt byggnadsstadgan för rikets städer skola upprätta och få fastställda, och som de enligt ordalagen i samma stadga derefter ovilkorligen skola rätta sig efter. Denna svårighet har åter berott derpå, att den befintliga expropriationslagen icke tillkommit med afseende på förhållandena i städerna.

Jag skall icke nu upptaga tiden med en utförligare redogörelse för dessa svårigheter. Hvar och en af herrar stadsrepresentanter kan nog med mig vittna om, huru svårt situerade städerna i detta afseende varit. Stockholm har ej haft annan möjlighet att för rimlig kostnad genomföra sin stadsplan än att kasta sig in på marknaden och täfla med de enskilde i att köpa tomter för att på så sätt bana väg för stadsplanen.

Men detta oaktadt har Stockholm haft och har ännu mycket stora svårigheter att utstå. Såsom säkerligen åtskilliga af herrarne observerat, förekom helt nyligen hos stadsfullmäktige här i staden en märklig och för hithörande förhållanden rätt belysande diskussion, i hvilken mycket starka angrepp rigtades mot de enskilda tomtspekulanter, som på detta område sökt gagna på stadens bekostnad. Emot stadsplanen får man, som bekant, icke bygga, men om någon skulle vilja bygga i strid med densamma, kan staden icke hindra detta på annat sätt än genom att genast lösa in den ifrågavarande marken. I en aflägsen utkant af staden skall enligt stadsplanen, ehuru kanske först om trettio eller fyrtio år, upptagas en gata. Der har en person på spekulation köpt en tomt, på hvilken han med lätthet kan bygga hvar som helst. Naturligtvis föregifver han sig emellertid vilja bygga på

den del af tomten, der gatan skall framdragas. Han går då in till staden och säger: nu ämnar jag bygga der, antingen får ni exproprieras, hvad staden behöfver, eller också tillåta mig att bygga emot stadsplanen. Han har följaktligen möjlighet att pressa staden att lösa in mark, som staden ej skulle behöfva på kanske femtio år, han gagnar på att staden skall draga fram en gata der borta, men behöfver icke vidkännas någon ersättning för den stegring af värdet å hans återstående mark, som blir en följd af gatans framdragande.

Med afseende på de mindre städerna, har saken ställt sig något annorlunda. De hafva i allmänhet ej kunnat genomföra sina stadsplaner, oakadt genomförandet skulle hafva varit ytterst viktigt såväl i sanitärt som i andra hänseenden. De hafva i allmänhet ej kunnat genomföra stadsplanerna, därför att det blifvit för dyrt, då de icke haft tillräckligt kraftiga vapen i expropriationslagen. Men just under den tid, då frågan härom varit före, har, som bekant, en synnerligen stark tillströmning till städerna egt rum. Hvad har då inträffat? Jo, rundt omkring den fastställda stadsplanen, på åkrar och ängar, hafva dessa inflyttande slagit sig ned och byggt, huru de behogat. Man kan då fråga, hvarför icke städerna försökt att få dessa områden in i stadsplanen. Jo, det har berott på det enkla skälet, att det varit för dyrt att reglera dessa förhållanden, då de icke ens haft råd att genomföra den gamla stadsplanen.

Det var på grund af denna erfarenhet, som 1884 års Riksdag återupptog ett uttalande, som redan år 1863 gjorts af den svenska Riksdagen, nemligen att vid expropriationer borde den, hvars mark exproprierades, i fall han hade nytta af företaget, bidra dertill i mån af nyttan. Detta var för öfrigt icke, såsom man af lagutskottets framställning kunde tro, någon nyhet, utan det var helt enkelt upptagandet på detta område af analoga bestämmelser med dem, som enligt skiftesstadgan gälla för landsbygdens invånare, och som de utan knot underkastat sig, då det gällt samhällets bästa. Vid skiften på landsbygden har man, som sagdt, ej haft något att häremot invända, men då det gäller städerna och fastighetsegares och tomtspekulanters intressen, då skrikes det, att det är ett obehörigt ingrepp i eganderätten, ehuru det i sjelfva verket kan sägas blott vara fråga om att likställa städernas inbyggare med invånarne på landsbygden.

På grund af dessa förhållanden skref Riksdagen 1884 till Kongl. Maj:t och begärde förslag till lagstiftning i ämnet, hvartill Riksdagen äfven hade anledning, därför att Riksdagen ej ville, att dessa förhållanden, som så djupt ingrepp i eganderätten, skulle ordnas endast på den administrativa lagstiftningens väg utan att Riksdagen hade ett ord med i laget.

Skrifvelsen mottogs mycket välvilligt af Kongl. Maj:t, som tillsatte en komité med uppdrag att utarbete ett lagförslag på de af Riksdagen angifna hufvudgrunderna. Till denna komité öfverlemnade emellertid Kongl. Maj:t äfven ett annat lagstiftningsarbete. Det hade nemligen till Kongl. Maj:t inkommit en petition från en fastighetsegareförening här i staden med anhållan, att Kongl. Maj:t ville stifta lag, angående hvad som borde iakttagas, då hus byggdes öfver tomt-

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner
m. m.
(Forts.)

Om utarbete-
tande af för-
slag angående
ordnandet af
rättsförhållan-
dena emellan
kommuner och
enskilde vid
genomförande
af stadsplaner
m. m.
(Forts.)

gränserna. Äfven denna lilla lagstiftning uppdrog Kongl. Maj:t åt samma komité, som hade fått i uppdrag att utarbete det stora förslaget rörande expropriationslag för städerna.

Öfver det lagförslag, som derefter af komitén afgafs, hördes Konungens befallningshafvande och magistraterna. Här har jag länsstyrelsernas utlåtanden, och jag beklagar, att jag ej vågar fresta herrarnes tålmod med att derur göra några utdrag. Resultatet blef emellertid, att Konungens samtliga befallningshafvande med ett enda undantag, tillstyrkte förslaget just på de af Riksdagen förordade grunder. Naturligtvis framställes anmärkningar mot en del detaljer. Två af Konungens befallningshafvande ansågo, att komitéförslaget kanske ej vore fullt lämpligt för små samhällen, men eljest voro alla med ett undantag för detsamma, flera förordade det i mycket starka ordalag. Jag vill, som sagdt, ej upptaga kammarens tid med att uppläsa något ur dessa utlåtanden, men de, som intressera sig för saken, kunna lätt få del af dem, enär de utgifvits från trycket. Åtskilliga Konungens befallningshafvande skildra i lifliga färger de missförhållanden, som rådt i städerna, därför att det icke funnits en sådan lagstiftning som den ifrågasatta. Flera framhålla äfven just det, som jag nyss strök under, eller att då man blir förskräckt öfver förslaget och tycker, att det är en så skarp lagstiftning, så glömmar man, att det ej är fråga om annat än att tillämpa något analogt med det, som landsbygdens invånare fått och fortfarande få underkasta sig på grund af skiftesstadgans bestämmelser.

Nu förstår jag mycket väl, att många, som läst lagutskottets nu föredragna utlåtande, ryggat tillbaka och sagt: detta kan jag ej vara med om. Jag får äfven säga, att, då jag å tjerde sidan läste utskottets redogörelse för hvad de komiterade skulle ha föreslagit, jag hoppade till och tänkte: detta är ej möjligt. Det var icke detta, som jag motionerat om, om ock lagutskottet sökt framställa saken, som om så vore förhållandet. Men det var ej heller hvad komitén föreslagit. Lagutskottet säger: "Förslaget i fråga stadgade sålunda bland annat följande skyldigheter för tomtigare." Så kommer en redogörelse, som en hvar, som läser utlåtandet, måste tro afse att lemna en öfversigt af förslagens hufvudgrunder. Men denna redogörelse är icke med verkliga förhållandet öfverensstämmande. Jag vet väl, att detta är en svår beskyllning mot ett Riksdagens utskott, men jag vidhåller den.

Såsom herrarne se, står det på fjerde sidan:

"Förslaget i fråga stadgade sålunda bland annat följande skyldigheter för tomtigare:

a) att i och för anläggning af nya gator, torg och allmänna platser eller utvidgning af gamla gator antingen från sin tomt afstå och på samhället utan ersättning öfverlåta mark utefter tomtens hela längd till en bredd af nio meter" etc.

För det första är denna redogörelse alldeles oriktig derutinnan, att dylikt stadgande skulle gälla om utvidgning af gamla gator — det vet väl lagutskottet, om det sett i lagförslaget, att detta icke afsåg det fallet. Derjemte är redogörelsen oriktig deri, att det icke står i lagförslaget, att man skulle "öfverlåta mark utefter tomtens hela längd

till en bredd af nio meter“, utan det står, att man skulle vara skyldig öfverlåta hälften af gatan, dock ej mera än nio meter. Men härtill kommer en annan omständighet, som gör, att det hela fått en alldeles skef innebörd. Utskottet har hemtat sitt uttalande från åttonde paragrafen, men har ej brytt sig om att omtala, att i fjortonde paragrafen står följande:

“Beslutar samhälle att utlägga eller vidga gata, och fordras dertill sådan del af egendom, att återstoden icke utgör ändamålsenlig byggnadstomt, vare samhället, derest egaren icke kan förvärfva nödigt tomtområde genom utbyte eller lösen enligt denna lag, skyldigt, der så äskas, så ock berättigadt, om det anses nödigt, inlösa den återstående delen af egendomen“.

Hvad komiterade i verkligheten föreslagit, var således, att tomt-egaren visserligen skulle vara skyldig lemna halfva gatan, dock ej mera än nio meters bredd, men att han dock icke skulle vara dertill pliktig, om hans tomt derigenom skadades, så att han icke kunde bygga derå, utan att samhället i sådant fall skulle inlösa hela tomten. Detta har utskottet utelemnat, och derigenom har framställningen blifvit vanställd. Det är icke underligt, att den, som läser detta, hoppar till och säger: huru kan detta vara möjligt?

Detta är emellertid icke något enstaka exempel, utan förhållandet är precis detsamma med de följande punkterna. Alla äro de på ett förvrängt sätt framställda, så att endast den skyldighet, som skulle åligger tomtegaren, mycket skarpt framhålles, men deremot icke de bestämmelser, som medföra, att skyldigheten skulle uppvägas af motsvarande rättigheter.

Jag ber om ursäkt, att jag så länge upptager kammarens tid; men jag har verkligen tagit litet illa vid mig att på sätt som skett blifva behandlad af lagutskottet, och därför skall jag nu be att få gifva skäl för mina påståenden.

I punkten b) å sid. 4 af utlåtandet påstår utskottet, att lagförslaget skulle hafva stadgat skyldighet för tomtegare “att, då gatumark skulle från tomtegaren lösas, men samhället ej ville erlægga lösen i penningar, åtnöjas med vederlag i annan mark“. Nej, något sådant står ej i förslaget. I 15 § heter det:

“Vill samhälle, då mark skall inlösas, i stället för penningar lemna egaren i utbyte lika god obebyggd mark med sådant läge, att den kan sammanläggas med mark, som återstår af hans egoområde, må sådant utbyte ske, om egaren genom flyttning af läget ej lider märkligt men“.

Detta är någonting helt annat, det är en ofantligt mycket mildare och möjligare, en ofantligt mycket förståudigare bestämmelse, som icke alls är så sträng och sträf, som utskottet framställt den.

På samma sätt är det med punkten c). Der har utskottet sagt, att tomtegare, enligt förslaget, skulle vara skyldig “att från samhället inlösa gammal gatumark, som läge intill tomten och som vid stadsplans genomförande blefve för samhället obehöfvig“. Nej, så står det icke i lagförslaget, hvars 13 § i stället lyder så här:

“Om för stadsplans genomförande gatumark skall läggas till tomt, vare tomtegaren skyldig att lösa marken senast då tomten bebygges“.

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner

*m. m.
(Forts.)*

— Så långt har lagutskottet skrivit af något så när riktigt; men deremot utelämnat det följande:

“Pröfvas tomtägaren icke hafva vid tomtens bebyggande någon fördel af den mark, han erhåller, och kan ej något af markens värde kvittas mot tomtägaren möjligen tillkommande ersättning eller värde af mark, som skall gå i utbyte, vare samhället icke berättigadt till godtgörelse“.

Detta är ju en bestämmelse, som alldeles borttager hårdheten af den föregående punkten.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre med att anställa dylika jemförelser. Jag har endast velat framhålla de begge nu anförda exemplen för att visa, att jag har rätt att blifva trodd, då jag säger, att utskottet på ungefär liknande sätt behandlat de följande punkterna. De äro dels fullkomligt oriktigt citerade, dels citerade på ett sätt, som man icke kan kalla annat än partiskt och advokatoriskt, i syfte att framställa komiténs förslag såsom grymt och omenskligt. Huru är det då möjligt, att utskottet kunnat göra så? Det är ju icke tänkbart, att lagutskottet velat rent af förvränga förslagens bestämmelser — nej, lyckligtvis har jag icke anledning att mot lagutskottet framkasta den beskyllningen. Till något sådant är utskottet alldeles oskyldigt. Lagutskottet har endast gjort något, som är ganska beqvämt, det har nemligen helt enkelt skrivit af. Detta, som utskottet vill ge sken af att vara en utveckling af förslagens hufvudgrunder, är ordagrant ingenting annat än en löstryckt del af ett år 1887 i högsta domstolen afgifvet votum af dåvarande justitierådet Östergren. Men der förekom detta yttrande i ett annat sammanhang. Justitierådet Östergren var, om jag så får uttrycka mig, ursinnig på lagförslaget och påstod, att i detsamma fans hvarken rim eller reson. För att visa detta, plockade han ut ur förslaget de för tomtägarne föreslagna skyldigheterna; och alldeles fristående blifva dessa nog sådana, som här framställts; men han sökte ingalunda, såsom utskottet, ge detta skenet af en opartisk redogörelse för förslagens hufvudgrunder. Justitierådet Östergren gjorde sig blott händelsevis skyldig till den lilla lapsus, att han under punkten a) tog upp, att den derstädes afhandlade skyldigheten skulle gälla äfven i fråga om utvidgning af gamla gator. Detta var ett förbiseende af justitierådet Östergren; och som lagutskottet skref af hans yttrande i öfrigt, kom det att skriva af äfven detta förbiseende af honom.

Såsom jag förut nämnt, blef detta förslag, då det var före till behandling och utlåtande af vederbörande myndigheter, ganska välvilligt mottaget. Sedermera, år 1887, blef förslaget öfverlemnadt till högsta domstolen för granskning. Af lagutskottets referat skulle man nu kunna tro, att förslaget blifvit alldeles nedgjordt i högsta domstolen. Jag vet verkligen icke, hvarför lagutskottet härvidlag uttalar sig så, som det gör, ty det kan ingalunda stå för sina här gjorda yttranden. Lagutskottet säger nemligen så här på sid. 5:

“Vid förslagens granskning inom högsta domstolen framställdes emellertid anmärkningar mot de flesta af dess bestämmelser, hvarjemte en af högsta domstolens ledamöter, med hvilken en annan ledamot i

hufvudsak instämde, helt och hållet afstyrkte, att detsamma måtte läggas till grund för någon proposition till Riksdagen“.

“Det framhölls dervid . . .” säger utskottet, och fortsätter så med en lång redogörelse.

Hvar och en, som nu läser denna redogörelse, måste gifvet tro, att förslaget blifvit grundligt nedgjordt af högsta domstolen, och att hvad som förekommer på sidd. 5 och 6 i utlåtandet är en resumé af de skäl, högsta domstolen mot förslaget anförde. Men i stället förhåller det sig så, att lagförslaget lemnades utaf pluraliteten af högsta domstolens ledamöter till sina hufvudgrunder utan anmärkning. Det är nog mycket riktigt, att förslagets flesta bestämmelser blefvo föremål för anmärkningar; det lär väl ha händt de flesta lagförslag, enär högsta domstolen ju har deras granskning till uppgift, och det fins ju i nästan alla lagförslag formella brister, som behöfva borttagas. Det å sid. 5 anförda är också icke någon resumé af hvad högsta domstolen yttrat, utan helt enkelt endast en förkortad afskrift af justitierådet Östergrens yttrande. Jag hemställer emellertid till hvar och en, som genomläser 5:te sidan, om han icke trott, att det är högsta domstolens majoritet, som så yttrat sig. Men så är det icke alls; det fins icke ett ord i det anförda, som uttalats af någon annan än dåvarande justitierådet Östergren. Och att han yttrade som sin åsigt, att hvad i förslaget förekom vore rättsvidrigt, reaktionärt, orimligt och i högsta måtto orättvist, detta kan väl dock ej tillmätas så stor betydelse, då deremot står hvad som yttrats af högsta domstolen i öfrigt, Konungens befallningshafvande, Riksdagens lagutskott och begge kamrar. Snarare skulle man väl kunna beteckna det som något djerft att emot dessa uttalanden göra sådana påståenden.

Emellertid hände det sig, att, efter det förslaget behandlats i högsta domstolen, ombyte af justitieminister egde rum, och att den man, som nu blef justitieminister, var just justitierådet Östergren. Det blef således han, som fick företaga lagförslaget till behandling hos Kongl. Maj:t. Naturligtvis kunde man dervid icke begära, att han skulle ändra åsigt; möjligen kunde man ifrågasätta, huruvida det var så alldeles nödvändigt att genast kasta sig öfver lagförslaget och slå i hjel det och om man ej kunnat låta det tills vidare ligga oafgjordt; men så gjorde han nu i alla händelser icke.

Såsom herrarne minnas, att jag i början af mitt yttrande omtalade, var till den komité, som behandlat ifrågavarande ärende, jemväl öfverlemnadt ett annat förslag, en petition af Stockholms fastighetsegareförening, angående lagstiftning om hvad i vissa fall borde iakttagas, då byggnad uppförts utöfver tomtgräns. Detta förslag lät statsrådet Östergren utarbeta och det framlades sedan genom proposition till 1891 års Riksdag. Det enda, som Riksdagen dervid fick veta om resultatet af komiténs andra lagstiftningsarbete, för hvilket Kongl. Maj:t i viss mån sjelf redan uttalat sig derigenom, att Kongl. Maj:t år 1884 tillsatt en komité med uppdrag att utarbeta ett förslag på de grunder, Riksdagen i sin underdåniga skriftvelse framhållit och sedermera låtit vederbörande myndigheter och högsta domstolen yttra sig i ärendet — det enda, man fick veta om detta förslags öde, var, att uti det statsråds-

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

(Forts.)

protokoll, som angick fastighetsegareföreningens framställning, den upplysning gafs, att, då det större lagförslaget "kommit att förtalla", herr statsrådet föreslagit Kongl. Maj:t att framlägga det mindre. De af herrarne, som voro med här i kammaren år 1891, erinna sig utan tvifvel, hvilket högst ovanligt uppseende och hvilken ovilja det väckte, när denna proposition framlades och man kom under fund med, att Kongl. Maj:t på detta vis utan vidare dragit ett streck öfver en af Riksdagen begärd lagstiftning och utan att till Riksdagens kännedom bringa anledningen till detta raska förfarande. Eu då i kammaren befintlig man, hvars ord vägde tungt här — nemligen herr Anders Persson i Mörap — yttrade under debatten om denna proposition, att han under hela sin långa riksdagsmannatid aldrig bevitnat ett sådant tillvägagående från Kongl. Maj:ts sida och att han skarpt måste ogilla detsamma. Och under denna debatt i anledning af den lilla lag, som Stockholms fastighetsegare begärt, inträffade då det märkvärdiga, att, ehuru icke en enda anmärkning framställdes mot sjelfva lagen, som alla erkände vara behöflig, man likväl yrkade på att den skulle förkastas, just därför att detta var det enda möjliga sättet för kammaren att visa sin ovilja öfver det sätt, på hvilket det större förslaget behandlats. Och oaktadt herr justitieministern framhöll, att ingen anmärkning framstälts mot det då omhandlade lagförslaget och att det väl måtte vara Kongl. Maj:ts rättighet att icke fästa något afseende vid Riksdagens skrivelser, så blef förslaget med en ganska betydlig majoritet vid voteringen afslaget, just emedan man ville ge ett eftertryckligt mistroende votum åt regeringen.

Jag har nu trott mig åter böra upptaga frågan. Olägenheterna af nu rådande förhållanden hafva visserligen här i Stockholm icke varit så stora på senaste tiden, därför att, såsom jag nämnde, staden köpt in så många tomter och gör så fortfarande, så att vi på detta sätt kunna reda oss med stadsplanens genomförande; men det har likväl vid åtskilliga tillfällen visat sig vara svårt nog att icke hafva den begärda lagstiftningen. Det har därför också uti Stockholms stadsfullmäktige varit tal om att till Kongl. Maj:tingå med en petition, att detta lagstiftningsarbete, som afbrutits, skulle återupptagas; men man har dragit sig därför, enär man ansett, att det borde vara Riksdagen, från hvilken initiativet skulle komma, och man därför antagit, att Riksdagen nog skulle någon gång komma att åter taga hand om saken.

Nu har tillfället härtill synts mig lägligt; herr Östergren innehar icke längre justitieministersportföljen, och på hans plats har kommit en man med särskild erfarenhet i dessa frågor, enär han i många år varit en inflytelserik medlem af Stockholms stadsfullmäktige. Jag har således ansett tillfället lämpligt att upptaga förslaget igen och har trott, att man dervid borde gå till väga så, att man ej uttalade sig om detaljbestämmelserna i komiténs förslag, utan återginge till samma begäran, som Riksdagen gjorde i sin skrivelse af år 1884, eller att Kongl. Maj:t ville låta utarbета ett lagförslag, fotadt på de i samma skrivelse angifna hufvudgrunder, nemligen att vid expropriation i stad äfven den, hvars jord eller mark exproprieras, skall, om han af expro-

priationen har fördel, vara skyldig att afstå något jord för ändamålet utan ersättning.

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

När jag väckte denna motion, befarade jag visserligen, att jag skulle röna motstånd i Första Kammaren; herr Östergren är ledamot af den kammaren och torde nog der ha mycket att säga, hvarför jag ansåg, att det kunde sitta hårdt åt att få lagförslaget igenom der; men aldrig drömde jag om något motstånd från de ärade ledamöterna af denna kammare, eller att kammaren år 1897 skulle vilja annullera det misstroende votum, som den uttalade år 1891. Ty det är väl detta, som är lagutskottets mening, att vi *nu* skulle underkänna hvad Riksdagen gjort åren 1884 och 1891, att vi skulle förklara, det man då for fram i ogjordt väder och att statsrådet Östergrens yttrande till statsrådsprotokollet sistnämnda år i sjelfva verket var befogadt.

Då jag för min del icke kan biträda något sådant och tror mig veta, att jag icke är den enda här i kammaren, som är intresserad af framgång för detta förslag, så skall jag be att få yrka afslag på lagutskottets utlåtande och bifall till min motion.

Häruti instämde herrar *Hammarlund, Lovén, O. Eklund i Stockholm, Fjällbäck, Höglund, Berg, Höjer, O. Olsson i Stockholm, Waldenström, Lindgren, Swartling, Zetterstrand, Pegelow, Tylander, Hammarström, Petri, Gethe, Björck, Apelstam, Kardell, Aulin, Arhusiander* och *Crusebjörn*.

Vidare anförde:

Herr Redelius: Det är icke alls underligt, om en motionär blir misslynt, då han får en motion om en lagändring eller ett nytt lagförslag afstyrt af lagutskottet. Det äro vi vana vid. Men att man kan gå så långt i sitt missnöje, som vi nyss hörde, att herr greve Hamilton gjorde, hade jag dock icke kunnat föreställa mig.

Han började med att säga, att lagutskottets hänvisning till komiténs förslag i det ämne, som nu är under behandling, var origtig, men så refererade han det allt igenom; då är väl icke lagutskottets refererande origtigt.

Vidare argumenterade han synnerligen starkt mot hvad lagutskottet säger i punkterna a), b), c), d) och e) och yttrade derom sådana starka ord, som att lagutskottet vanstält komiténs förslag, lagutskottets yttrande skulle vara partiskt och förvrängdt, ja, vi skulle hafva vanstält alltsammans.

Huru förhåller det sig dermed, mine herrar? Herr greve Hamilton sade, att han studsade, när han fick se detta, som om utskottets framställning skulle varit något förut okänt nytt, men han sade dock sjelf, att det icke var nytt, han hade läst det förut, och han citerade också källan. Han talade om, att yttrandet var fäldt i högsta domstolen. Och detta är sant. Om det nu kan vara passande att bedöma ett justitieråds yttrande i högsta domstolen på det sätt, att man säger, att det är vanställt allt igenom, att det är partiskt och förvrängdt, det lemna jag derhän, för det omdömet må den talaren

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

sjelf stå, men jag tror, att lagutskottet liksom hvarje ledamot i kammaren har rättighet att ansluta sig till ett yttrande, som blifvit fäldt i högsta domstolen, och därför tror jag icke, att vi vidare behöfva replikera i den punkten.

Herr Hamilton sade vidare, att, då denna fråga eller, rättare, det förslag till lag, som den ifrågavarande komitén uppgjort, behandlades i högsta domstolen, dåvarande justitierådet Östergren var den ende, som yttrat den mening om förslaget, hvartill lagutskottet anslutit sig. Det var ju så, greve Hamilton yttrade? Men då ber jag få uppläsa ett par ord af en skrift, deri detta yttrande finnes intaget, och som jag har i handen. Det står der på sid. 27: "Justitierådet von Hofsten yttrade: Hufvudsakligen instämmande uti de mot ifrågavarande lagförslag framställda anmärkningar, anser jag mig icke kunna tillstyrka detsamma antagande". Jag endast citerar.

Vidare sade herr greve Hamilton, att yttrandet af justitierådet Östergren skulle vara stympadt. Det var ju så? Jag ber då att få läsa upp detsamma, sådant det förekommer i aftrycket, och ber herrarne följa med i betänkandet. "Justitierådet Östergren yttrade: Under föredragningen af förslaget har jag fästat särskild uppmärksamhet derpå, att det för tomtegare stadgar följande nya skyldigheter, nemligen:

a) att i och för anläggning af nya gator, torg och allmänna platser eller utvidgning af gamla gator antingen från sin tomt afstå och på samhället utan ersättning öfverlåta mark utefter tomtens hela längd till en bredd af nio meter eller ock utgifva ersättning för gatumark till nu nämndt omfång, som förut tillhört samhället eller af detta måste från annan inlösas (§ 8);

b) att, då gatumark skall från tomtegaren lösas, men samhället ej vill erlægga lösen i penningar, åtnöjas med vederlag i annan mark (§ 15);

c) att från samhället inlösa gammal gatumark, som ligger intill tomten och som vid stadsplans genomförande blifver för samhället obehöflig (§ 13);

d) att, om en del af tomt utlagts till gata och återstoden icke är för bebyggande användbar, sjelf utan medverkan af samhället genom tvångslösen eller tvångsbyte från granne förskaffa sig den jord, som fordras för att göra tomtstycket ändamålsenligt för bebyggande, och således genom uppoffring af penningar eller jord söka i någon mån reparera den skada, som tillfogats honom derigenom, att han nödgats till samhället utan ersättning afstå gatumarken (§§ 3 och 14, jemförda med § 18 3:dje stycket samt §§ 20 och 21); och

e) att ej mindre låta förut indelad tomt, som icke omedelbart beröres af stadsplan, ingå i ny tomtindelning för förbättrande af grannes genom stadsplans genomförande onyttiggjord tomtedel, än äfven för att befria samhället från skyldighet att lösa sådan onyttiggjord tomtedel underkasta sig lösnings- och bytestväng (§ 18 3:dje stycket, jemfördt med §§ 20 och 21)."

Det är, såsom verkligen herr greve Hamilton slutligen medgaf, ordagrant afskrifvet. Det är icke stympadt, om man icke räknar det som en stympning, att det icke är citeradt allt igenom, men det

har icke heller herr greve Hamilton gjort, utan att dock anse sig hafva stympat de källor, som han sjelf öst ur.

Nu säger han likväl, att Riksdagen skulle vara bunden vid ett förslag, som blifvit på detta sätt bedömdt af två justitieråd. Men hvarför skulle den det? Jag vet icke, att Riksdagen någonsin behandlat detta lagförslag af 1885. Då Riksdagen aflät sin skrivelse 1884, gaf den dermed alls icke på hand, att den skulle godkänna hvilket lagförslag som helst, som på grund af denna skrivelse kunde utarbetas. Tvärtom veta vi, att Riksdagen förbehållit sig full handlingsfrihet och rätt att pröfva det lagförslag, som på grund af skrifvelsen kunde inkomma, och derefter fatta det beslut, som den finner lämpligt. Till yttermera visso ber jag få läsa upp några ord ur skrifvelsen af den 9 maj 1884. Deri förekommer följande uttalande: "Om beskaffenheten af de närmare bestämmelser, som i nu angifna hänseenden må vara erforderliga, kan emellertid Riksdagen icke bilda sig någon mening förr än den utredning skett, som måste föregå lagförslagets uppgörande". Jag tror icke, att det går an att skylla på Riksdagen och säga, att Riksdagen antagit någonting i den rigtning, som det kritiserade komitéförslaget innehåller.

Det fagnar mig att uti *en* sak kunna instämma med herr greve Hamilton, nemligen deruti, att denne tyckes vilja fritaga sig från att dela den mening, som justitieråden Östergren och von Hofsten uttalat, och som utskottet refererat i punkterna a) — e); herr greve Hamilton vill icke hafva en lag med den uppfattning eller med sådant innehåll, som der uttalats. Men det vill icke heller utskottet och icke heller jag, och således äro vi ense i den punkten.

Nu säges det: det finnes ju andra sätt. Ja, det finnes det visst. Vi veta ju alla, hvad som är laga fång. Nog kan man tillvinna sig annans egendom på annat sätt än genom att *tvinga* egaren att utan ersättning afstå från densamma. Man kan ärfva den, det finnes ju köp, det finnes tvångsförsäljning vid cession, gåfva finnes, byte finnes, så att nog finnes det laga åtgärder, hvarigenom man kan vinna annans egendom. Dessutom hafva vi en expropriationslag, som väl kan tillämpas och äfven har tillämpats både i städerna och på landet, och jag har icke förnummit, att småstäderna klagat öfver, att de icke haft en sådan lag, som den 1885 års komité föreslagit, och hvilken herr greve Hamilton tyckes förorda, trots det ogillande af densamma, som uttalats af justitieråden Östergren m. fl. Om nu icke expropriationslagen är tillfyllestgörande, så kan man ju komma fram med förslag till ändringar i densamma. Men herr greve Hamilton har icke gjort detta. Han har icke hänvisat till någonting annat än till det af komitén framlagda förslaget. Hans motivering pekar allt jemt åt det hållet. Jag tror, att, i fall ett lagförslag framlagts för Riksdagen, fotadt på de grunder, som dessa två namugifna justitieråd så skarpt kritiserat — jag vill ännu en gång framhålla, att kritiken är af dessa två justitieråd och icke af lagutskottet i vidsträcktare mån, än att det upprepat densamma — jag tror, säger jag, att, i fall ett sådant lagförslag framlagts på samma gång som det förut nämnda lagförslaget, som slogs i hjel, det skulle hafva väckt mycket större ovilja i Andra Kammaren, än herr

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner
m. m.
(Forts)

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner
m. m.
(Forts.)

grefve Hamilton påstod vid detta tillfälle skulle hafva uppstått. Huru det förhöll sig med denna ovilja, minnes jag icke.

Det är icke heller riktigt, som herr Hamilton sade, att lagutskottet skulle hafva haft någon tanke på att gifva något justitieråd en upprättelse för något slags misstroendeotum, som han skulle erhållit. För min del får jag säga, att jag i det längsta icke visste, hvilket eller hvilka justitieråd fält de ifrågavarande yttrandena. Jag visste det icke med säkerhet förrän i dag. Jag sökte länge förgäfvos att öfverkomma protokollet i högsta domstolen. Derför är det icke sant, att utskottet framställt sitt förslag för att gifva f. d. justitierådet Östergren någon upprättelse.

På de skäl, som lagutskottet anfört, ber jag få hemställa om bifall till lagutskottets förslag, såsom enligt min uppfattning det enda rättfärdiga.

Herr Darin: Det högt ärade lagutskottet torde medgifva, att vederbörande i denna fråga förfarit med nödig varsamhet. Redan den 31 december 1859 framhölls uti ett då afgifvet komitébetänkande angelägenheten utaf, att de förhållanden, som det föreliggande förslaget afser, blefve ordnade. År 1884 uttalade sig Riksdagen för ett af enskild motionär framlagd, af lagutskottet tillstyrkt skrifvelseförslag, och det med sådan enhällighet, att icke ett enda ord i någondera kammaren yttrades om förslaget.

Emellertid vänta alla intresserade fortfarande på frågans lösning. Med afseende på det intresse, som denna lösning innebär för våra stadskommuner, kan jag i allt hufvudsakligt ansluta mig till hvad grefve Hamilton redan anfört. Det är emellertid så, att det inom det samhälle, jag representerar, ter sig en synpunkt för denna fråga, som jag icke funnit från annat håll framställd. Då jag for upp till Riksdagen i år, fick jag från Malmö byggnadsnämnd i uppdrag att på högsta ort utforska, hvilka utsigter förefunnos för att få denna fråga förd vidare. Men knappt hade Riksdagen öppnats, förr än nu föreliggande motion framlades, och jag instälde då mina efterforskningar i förhoppning att Riksdagen nu liksom 1884 skulle understödja densamma. Det kunde då icke annat än på det högsta förvåna mig att få mottaga ett betänkande, hvori lagutskottet på 5 rader kunnat blifva färdigt med att kullkasta det, hvarför Riksdagen såsom en man uttalat sig 1884.

Den synpunkt, som jag sade mig särskildt vilja framhålla och som kanske erbjuder en egendomlighet för vårt samhälle, är den, att då byggnadsstadgan i 2 kap. 3 § säger: "Ej må stad byggas i strid mot gällande plan eller utsträckas till område, för hvilket fastställd plan ej finnes", så är denna föreskrift alldeles illusorisk. Och det beror i vår stad derpå, att, i motsats till hvad förhållandet är i hufvudstaden, ganska betydliga jordområden utom stadsplanen egas af enskilde. På dessa jordområden är det tillfälle att bygga utan de inskränkningar, som byggnadsstadgan och framför allt stadens särskilda byggnadsordning föreskrifva. Och denna omständighet har ledt dertill, att under det för staden, som eger ganska stora arealer inom stadsplanen, det visat sig mycket svårt att försälja dem, har på de enskildas områden utom

stadsplanen det ena lilla samhället vuxit upp efter det andra i strid mot byggnadsstadgans föreskrifter. Och det är icke små samhällen; de räknas ända till 2,000 à 3,000 invånare.

Man kan nu tänka sig, huru detta skall komma att taga sig ut, när en gång det blir absolut nödvändigt, att stadsplanen skall utvidgas, då man tvingas dertill — tills vidare undviker man det, därför att man öfverallt skulle komma i kollision med dessa enskilda intressen, hvilka icke genom någon lag äro begränsade — då inträffar det förhållande, motionären framhållit just ega rum i Stockholm; då komma de gator och de platser, som i den blifvande stadsplanen upptagas, öfverallt att stöta på svårigheter genom byggnadsföretag, som i högst betydlig utsträckning redan försiggått på stadens område.

Kammaren torde finna, att detta är ett oeffterrättlighetstillstånd, som icke skulle vara möjligt, om byggnadsstadgans föreskrifter angående stadsplaner understöddes af en lag, som ordnade förhållandet mellan stadskommunerna och de enskilda.

Med hänsyn till hvad jag nu anført, vågar jag uttala den förhoppning, att kammaren i hvad på den ankommer ville söka så fort som möjligt göra slut på den väntan, hvori Malmö stad befunnit sig redan alltför länge i ifrågavarande hänseende. Jag yrkar således, herr talman, bifall till motionen och afslag på utskottets hemställan.

Herr Collander: Jag skall visst icke vara mångordig. Jag hade kunnat instämma i den ärade talarens på stockholmsbänken yrkande. Men då han tycktes anse, att detta vore ett lagförslag, som i första rummet intresserade de större städerna, och då jag äfven sedan fick höra af den ärade ledamoten i lagutskottet, att han hyste den bestämda uppfattningen, att icke de mindre städerna hade något särskildt intresse af denna sak, så ber jag att häremot få inlägga en bestämd gensaga. Det är tvärtom kanhända större olägenheter för dem än för de större städerna, därför att dessa senare hafva en större ekonomisk magtställning, så att de kunna genom inköp och dylikt få en kompensation för dessa olägenheter. En sådan ställning hafva de små stadssamhällena icke. De fingo denna byggnadsstadga sig pålagd till efterlefnad, ehuru den var stiftad mera med hänsyn till de större städerna; de små fingo underkasta sig. Följden har blifvit, att i eu hel del mindre städer man nödgats, för att slippa tillämpa drakoniska bestämmelser, låta en hel del nybyggen uppstå utom stadens område. Men det är icke önskvärdt och lämpligt, ty man kan icke med lika lättnad tillgodose belysningens, vattenledningens och polisbevakningens utsträckning till sådant område. Jag är därför lifligt intresserad af att ett steg tages i den riktning, Riksdagen förut begärt.

När den ärade ledamoten af lagutskottet säger, att motionären i sitt anförande har sagt, att dåvarande justitierådet vanstält saken, fattar jag det så, att utskottet vanstält saken genom att det icke refererat hvad motionären i verkligheten begärt. Det är något helt annat, än att saken förvrängts genom de båda åberopade ledamöternas af högsta domstolen uttalande. Herr talman! Jag yrkar afslag på betänkandet och bifall till motionen.

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilda vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

*Om utarbete-
lande af för-
slag angående
ordnandet af
rättsförhållan-
dena emellan
kommuner och
enskilde vid
genomförande
af stadsplaner
m. m.
(Forts.)*

Herr Fredholm: Jag skulle kunnat åtnöja mig med att instämman i den förste talarens yttrande. Men jag har begärt ordet för att få understryka, att jag djupt beklagar, att lagutskottet icke egnat större uppmärksamhet åt en så viktig fråga som den, grefve Hamilton bragt å bane. Om någon lag har varit och är af behovet påkallad, är det en lag för genomförandet stadsplaner.

Stadsplaner äro för städerna afgörande med afseende å deras ändamålsenlighet — icke blott för närvarande förhållanden, utan ock, och måhända mera, för framtiden och dess kraf, hvilket är viktigare. Deraf följer tydligt och klart, att det skall ligga stor magt uppå, att man får en väl genomtänkt stadsplan och att man icke saknar stöd i lag för att genomföra den. Men just den omständigheten, att man icke haft detta stöd och att därför privata intressen med sina egennyttiga sträfvanden kunnat sätta sig emot det allmänna bästas kraf, har gjort, att man varit mycket angelägen att få en sådan lag till stånd. Men oaktadt man arbetat dermed femton år, hafva vi ännu ej fått någon lag.

Jag ber att få erinra, hurusom 60 stycken af denna kammares stadsrepresentanter i slutet på 1880-talet tillkallades af komiterade, som hade i uppdrag att utarbeta lagförslag i ämnet, för att med dem granska det då uppgjorda förslaget, och att vi då alla voro af den öfvertygelsen och hyste den förhoppningen, att, sedan komiterade tagit vederbörlig hänsyn till de framställda anmärkningarna, vi inom kort skulle få behandla denna lag här i kammaren. I stället har lagförslaget blifvit, om jag så får säga, undertryckt; åtminstone ser det ut, som om det så blifvit, då icke på denna långa tid något förslag kommit fram.

Nu är det visserligen sant, att en stor del af lagens verkan går förlorad, om och när den slutligen kommer såsom jätten efter brödet i ugnen. Men ännu fins mycket ogjordt, hvarför denna lag fortfarande är af största vikt och betydelse.

Jag ber därför, herr talman, att få instämman med grefve Hamilton i hans yrkande, att kammaren ville afslå utskottets hemställan i betänkandet och bifalla motionen, oaktadt jag väl vet, att ett sådant bifall icke kan föranleda till något annat än en opinionsyttring.

Herr grefve Hamilton: Herr talman! Jag ansåg mig nödsakad att åter begära ordet med anledning af den mycket skarpa tillrättavisning, en ärad ledamot af lagutskottet rigtade mot mig med anledning af mitt första anförande. Jag får dock säga, att den ledsnad, jag kände under denna upptuktelse, betydligt förbleknade, när den ärade ledamoten, efter sitt tvärsäkra fördomande af mitt uppträdande, slutade med att bekänna, att han för ett par timmar sedan icke ens visste, hvem lagutskottet citerat, och att någon helt nyss stuckit det här betänkandet i handen på honom; men ändå ansåg han sig i en så svår och viktig fråga kunna stiga upp och behandla mig så, som han gjorde. Jag tycker icke, att det är vackert, och jag skulle säga mer, om herr Redelius vore närvarande. Jag protesterar bestämdt mot hvad han yttrade. Han lät påskina, att jag bland annat sagt, att blott en

ledamot af högsta domstolen hade något att invända mot förslaget. Jag läste upp hvad lagutskottet sagt ordagrant. Der står det, att "en af högsta domstolens ledamöter, med hvilken en annan ledamot i hufvudsak instämde, helt och hållet afstyrkte, att förslaget måtte läggas till grund för någon proposition till Riksdagen". Sådant var förhållandet med alla de anmärkningar, herr Redelius gjorde.

Jag yttrade aldrig, att justitierådet Östergrens redogörelse för förslaget var stympad — jag fattade icke rätt, om meningen var, att jag skulle hafva beskylt justitierådet för att hafva stympat förslaget i sin redogörelse, eller att referatet af hans anförande var stympadt. Jag ansåg mig ej blott af höflighet böra betona, att man väl kunde ursäktat justitierådet Östergren, hvilken, som jag uttryckte mig, var ursinnig på lagförslaget, om han i detta förekommande sammanhanget gaf en ensidig framställning af saken. Men jag ansåg icke, att man kunde ursäktat lagutskottet, som, när det skulle opartiskt utreda frågan, gjorde det på sådant sätt, att det *såg ut*, som om det vore en fullständig redogörelse för förslagens hufvudgrunder, ehuru det blott var en ensidig framställning, afskrifven ur justitierådet Östergrens yttrande. Jag vill naturligtvis icke dermed säga, att lagutskottets ledamöter hafva skulden härför; det har kommit till i hastigheten i kansliet, det vet jag väl.

Dessutom vill jag påpeka, att, oaktadt herr Redelius protesterat mot mitt yttrande, att utskottet lemnat origtiga uppgifter, han icke desto mindre sjelf visat, att så är förhållandet. Han erkände gång på gång, att jag icke i motionen yrkat bifall till alla specialbestämmelser i komitébetänkandet. Han läste upp 1884 års skrifvelse, för att kammaren måtte få höra, hvad den innehöll, men han underlät att omtala, att det var just denna, jag yrkade bifall till i min motion. Så var det med alla hans anmärkningar, så vidt jag kunde fatta dem, ty alla förstod jag icke, och jag är rädd, att de flesta förstod han icke heller sjelf.

Då herr Redelius nu kommit tillstädes, vill jag upprepa hvad jag nyss yttrade. Jag sade, att jag först tog illa vid mig öfver att få en så skarp uppsträckning, men ledsnaden försvann, när herr Redelius i slutet af sitt anförande sade, att han helt nyss fått reda på saken, och att man nyss stuckit utskottets betänkande i handen på honom, hvilket icke hindrade herr Redelius att med största säkerhet uppträda som tukto- och läromästare i en fråga, i hvilken han tydligen haft väl liten tid att sätta sig in.

Herr Petersson i Brystorp: Jag har motionen här i min hand. I densamma hemställer motionären, "att Riksdagen må anhålla, att Kongl. Maj:t, i öfverensstämmelse med hvad Riksdagen i skrifvelse den 9 maj 1884 begärt, täcktes låta utarbета" etc.

Om jag sedan går till tredje sidan af betänkandet, så står det der, "att det af komitén utarbetade förslaget till stadsplanelag visserligen vore fotadt på de grunder, för hvilka Riksdagen i skrifvelse år 1884 uttalat sig, men att han för sin del vid pröfning af dessa grunder funnit, att en lämplig lagstiftning i ämnet icke kunde på dem fotas äfvensom att han icke kunde erkänna, att på det afsedda området

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m
(Forts.)

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

billigare grunder finnes än de, som vore stadgade i gällande expropriationslag. Justitieministern underkände, med andra ord, fullständigt befogenheten af Riksdagens framställning.“

Dessa justitieministerns ord anser jag vara fullkomligt rigtiga. Som herrarna väl veta, innehåller expropriationslagen, att vid uppkommande tvist får hvardera parten tillsätta 3 och domstolen 3 ledamöter i expropriationsnämnden. Dessa 9 skola gifva intyg på heder och samvete, att de skola fullgöra det åliggande, de mottagit. Jag kan icke se, att det kan finnas mera trygghet för personer, som måste med tvång afstå från sin jord, än en sådan bestämmelse. Nu återstår att se till, huru sådana expropriationsmän tillsätts enligt 1884 års förslag. Der fans den bestämmelsen, att det skall utses en stadsplanenämnd, men det är att märka, att den icke skall utses af någondera parten, utan af underdomstolen ensam och är afsedd att tjenstgöra under oinskränkt tid. Dess ledamöter skola således antagligen vara likstälda med ledamöterna i egodelningsrätten. För deras tjenstgöring är ingen tid föreskrifven, inom hvilken de behöfva taga afsked. Det är således påfallande, att värderingar kunna inträffa, då de äro parter i saken. Nu kan man säga, att då äro de jäfviga. Men här i stadgan står icke taladt om något jäf, utan ledamöterna få göra, huru de behaga. Då hemställer jag, om en person kan vara trygg för sin egendom. Efter denna stadga kan själfsväld lätt blifva rådande och ledamöterna komma att se på egen fördel. Om deremot expropriationslagen får lända till efterrättelse för stad och laud, är såväl den ene som den andre tryggad. I följd häraf yrkar jag bifall till lagutskottets förslag.

Herr Redelius: Herr greve Hamilton lade i min mun sådana ord, som att jag skulle hafva sagt, att jag först i dag fått betänkanudet i min hand; och det väckte löje, och det med rätta, om man förstår det så, att det gälde lagutskottets betänkande. Men jag behöfver väl icke säga, att då jag i utskottet varit med om ärendets behandling, egde jag kännedom om hvad der förehades. Der lästes upp ett uttalande från högsta domstolen, men namn nämndes icke, och jag frågade icke derefter, emedan för mig det icke var fråga om person, utan om sak, och de sakförhållanden, som framhållits, syntes mig tillräckliga. Derpå hänsyftade jag, då jag sade, att jag icke förrän i dag visste de ifrågavarande justitierådens namn.

Denna broschyr deremot, som lemnats mig i handom, och som är undertecknad af Moritz Rubenson, har jag icke sett förrän i dag; det var det, jag menade.

Herr greve Hamilton: Jag ber om ursäkt, att jag ännu en gång begär ordet, men detta var det mest märkvärdiga, jag någonsin hört. Den der broschyren, som herr Redelius talade om, hvad innehåller den? Den innehåller det lagförslag, som herr Redelius så skarpt utdömde. Han var med i lagutskottet och instämde i lagutskottets utlåtande, i hvilket detta lagförslag på det skarpaste utdömdes. Men nu först har han fått broschyren, han har icke läst den förut. Nu

förstår jag, hvad han menade, då han sade, att hvar och en af Andra Kammarens ledamöter väl kan instämma i ett justitieråds yttrande. Hvad herr Redelius med så mycken säkerhet och skenbar sakkännedom yttrade om detta komitébetänkande, det hvilade således blott på justitierådet Östergrens auktoritet, hvars namn han icke ens kände! Denna förklaring tycker jag icke förbättrar saken, utan visar snarare, huru lättvindigt han behandlar allvarliga saker.

Om utarbetande af förslag angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.
(Forts.)

Hvad beträffar det, som min ärade vän midt emot yttrade om stadsplanenämnden, så kan det ju vara möjligt, att den är olämplig. Men jag har icke heller yrkat bifall till förslaget om den, jag har icke ens omnämnt den. Min motion innehåller blott ett upprepande af 1884 års skrifvelse; det är ju en helt annan sak.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som, med afslag å hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 51, bifaller den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets nämnda hemställan.

Omröstningen utföll med 94 ja mot 67 nej; och hade kammaren alltså, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den ifrågavarande motionen.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>R. Darin</i>	under 2 dagar från och med den 30 dennes,
„	friherre <i>W. von Schwerin</i>	under 2 dagar från och med den 30 dennes,
„	<i>N. Nilsson</i>	i Skärhus under 2 dagar från och med den 30 dennes,
„	<i>H. F. A. E. Pantzarhielm</i>	under 2 dagar från och med den 30 dennes,
„	<i>E. Hj. Sjövall</i>	under 2 dagar från och med den 30 dennes
„	friherre <i>G. Peyron</i>	„ 2 „ „ „ „ 30 „
„	<i>C. Faxe</i>	„ 5 „ „ „ „ 30 „
och	„ <i>C. H. Björck</i>	„ 5 „ „ „ „ 30 „

§ 12.

Till bordläggning anmäldes
statsutskottets utlåtanden:

n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till eklesiastikdepartementet, och,
n:o 56, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om undersökning angående meningarne bland landets myndiga manliga befolkning i fråga om de viktigare hittills framställda förslagen till ändrade bestämmelser rörande valrätt till Riksdagens Andra Kammare,

lagutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 52, i anledning af väckta motioner om ändringar i och tillägg till lagen angående våghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891,

n:o 53, i anledning af kamrarnes återremiss utaf lagutskottets utlåtande n:o 30, i anledning af väckta motioner med förslag till förordning angående köttbesignings- och slagttvång, m. m. och

n:o 54, i anledning af väckt motion angående ändringar i lagarne om aktiebolag och om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet den 28 juni 1895, samt

särskilda utskottets memorial n:o 2, i anledning af återremiss från Första Kammaran af vissa delar af den i utskottets utlåtande n:o 1 föreslagna lag för Sveriges riksbank.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes klockan 2,47 e. m.

In fidem,
E. Nathorst Böös.

Fredagen den 30 april.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 22 dennes förda protokoll.

§ 2.

Företogos val af tjugufyra valmän och sex suppleanter för utseende af Riksdagens justitieombudsmans efterträdare; och befunnos efter valförrättningarnes slut hafva blifvit utsedde till

valmän:

herr	<i>J. Andersson</i> i Lysvik	med	157	röster,
"	<i>M. Andersson</i> i Löfhult	"	157	"
"	<i>M. Arhusiander</i>	"	157	"
"	<i>G. F. Berndes</i>	"	157	"
"	<i>O. A. Brodin</i>	"	157	"
"	<i>J. Eliasson</i>	"	157	"
"	<i>A. Hallqvist</i>	"	157	"
"	<i>O. M. Höglund</i>	"	157	"
"	<i>C. E. Johansson</i> i Berga	"	157	"
"	<i>J. M. Johansson</i> i Mellbyn	"	157	"
"	<i>S. J. Kardell</i>	"	157	"
"	<i>G. Liljenroth</i>	"	157	"
"	<i>A. V. Ljungman</i>	"	157	"
"	<i>P. O. Lundell</i>	"	157	"
"	<i>E. Meyer</i>	"	157	"
"	<i>S. Nordström</i>	"	157	"
"	<i>A. Olsson</i> i Tyllered	"	157	"
"	<i>A. G. Olsson</i> i Frösvi	"	157	"
"	<i>P. G. Petersson</i> i Brystorp	"	157	"
"	<i>N. Svensson</i> i Olseröd	"	157	"
"	<i>N. Wallmark</i>	"	157	"
"	<i>A. Wiklund</i>	"	157	"
"	<i>A. G. Andersson</i> i Himmelsby	"	154	"
och	" <i>I. Månsson</i>	"	154	"

Närmast i röstetal kommo herrar *Ollas A. Ericsson* och *A. Henricson* med hvardera 3 röster.

Suppleanter:

herr	<i>C. H. Björck</i>	med 111 röster,
	<i>J. E. Olsson</i> i Skiftinge	" 111 "
	<i>J. Nilsson</i> i Skrafvelsjö	" 110 "
	<i>A. Petersson</i> i Påboda	" 110 "
	<i>J. D. Laurell</i>	" 110 "
och	<i>E. Sahlén</i>	" 109 "

Mellan de ledamöter, hvilka till suppleantplatser erhållit lika antal röster, bestämdes ordningen, sådan den finnes här ofvan angifven, genom votering.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästförestående paragraf omförmälda val.

§ 4.

Föredrogos, hvar för sig, och hänvisades till bevillningsutskottet Kongl. Maj:ts på kammarens bord hvilande propositioner:
med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande sjöfarten och gränstrafiken mellan Sverige och Norge; och
angående vissa ändringar i gällande förordning angående stämpelafgiften.

§ 5.

Föredrogos och bordlades för andra gången:
statsutskottets utlåtanden n:is 9 och 56; samt
lagutskottets utlåtanden och memorial n:is 52, 53 och 54.

§ 6.

Föredrogos och lades till handlingarne särskilda utskottets memorial n:o 2, i anledning af återremiss från Första Kammaren af vissa delar af den i utskottets utlåtande n:o 1 föreslagna lag för Sveriges riksbank.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:
konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om ändring af §§ 6, 7, 9, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 26, 34, 99, 101, 102, 103, 104, 105 och 106 regeringsformen samt §§ 11, 38, 43 och 69 riksdagsordningen, samt
Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 18, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om upphäfvande af kungörelsen rörande inmutning å kronojord den 19 augusti 1889.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande inkomna förslag till Riksdagens skrivelser, nemligen

från *statsutskottet*:

dels till Konungen:

n:o 52, angående föreslagna statsbidrag till vägars anläggning och förbättring, bro- och hamnbyggnader, vattenkommunikationer och torrläggning af vattensjuka marker samt angående villkoren för sådana statsbidrags åtnjutande;

n:o 53, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande statens jernvägstrafik;

n:o 54, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till upprensning af Kalmar sund och ombyggnad af Väddö kanal;

n:o 55, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för utrotande af ollonborrar;

n:o 56, angående nedsättning af räntan å uteblifna inbetalningsbelopp för lån från riksgäldskontoret till understödjande af enskilda jernvägsanläggningar;

n:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ändring i bestämmelserna rörande ett Uddevalla—Venersborg—Herrljunga jernvägsaktiebolag beviljadt statslån; och

n:o 59, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af kongl. dramatiska teatern och inköp för statsverkets räkning af fastigheten n:o 41 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm;

dels ock till fullmäktige i riksgäldskontoret, n:o 57, angående nedsättning af räntan å uteblifna inbetalningsbelopp för lån från riksgäldskontoret till understödjande af enskilda jernvägsanläggningar;

från *lagutskottet*:

dels till Konungen:

n:o 46, i anledning af justitieombudsmannens framställning angående det i statens tjänst använda papper m. m.;

n:o 47, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt att efterbilda konstverk; samt

n:o 48, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt att återgifva fotografisk bild;

dels ock till justitieombudsmannen, n:o 49, i anledning af justitieombudsmannens framställning angående anställande af kommissionär hos justitieombudsmannen; samt

från *Riksdagens kansli*:

n:o 50, till Konungen, angående insättande af ny justitieombudsman;

äfvensom Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens förordnande, n:o 51, för revisionssekreteraren m. m. H. E. M. Bohman att vara Riksdagens justitieombudsman.

§ 9.

Justerades ytterligare två protokollsutdrag; hvarefter kammaren ledamöter åtskildes kl. 2,47 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.
